

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇOCUKLUK ÇAĞI RUHSAL TRAVMALARININ EBEVEYN
TUTUMLARI ÜZERİNDEKİ YORDAYICILIĞI

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Hatice ÖZGEN

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Elif Güneri YÖYEN

İSTANBUL – 2017

TEZ TANITIM FORMU

YAZAR ADI SOYADI : Hatice ÖZGEN

TEZİN DİLİ : Türkçe

TEZİN ADI : Çocukluk Çağı Ruhsal Travmalarının Ebeveyn Tutumları Üzerindeki Yordayıcılığı

ENSTİTÜ : İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

ANABİLİM DALI : Psikoloji

TEZİN TÜRÜ : Yüksek Lisans

TEZİN TARİHİ : 19/06/2017

SAYFA SAYISI : 81

TEZ DANIŞMANLARI : Yrd. Doç. Dr. Elif Güneri YÖYEN

DİZİN TERİMLERİ : Çocukluk Çağı Ruhsal Travmaları, Çocuk İhmal ve İstismarı, Ebeveyn Tutumları

TÜRKÇE ÖZET : Bu çalışma; ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarında kendi çocukluk ve ergenlik dönemlerinde yaşamış oldukları "çocukluk çağı ruhsal travmalarının" yordayıcılığını incelemek amacıyla yapılmıştır.

DAĞITIM LİSTESİ : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

Hatice ÖZGEN

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇOCUKLUK ÇAĞI RUHSAL TRAVMALARININ EBEVEYN
TUTUMLARI ÜZERİNDEKİ YORDAYICILIĞI

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Hatice ÖZGEN

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Elif Güneri YÖYEN

İSTANBUL – 2017

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının ederlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Hatice ÖZGEN

19 / 06 / 2017

İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

HATİCE ÖZGEN' in "Çocukluk çağı ruhsal travmalarının ebeveyn tutumları üzerindeki Yordayıcılığı" adlı tez çalışması, jürimiz tarafından KLİNİK PSİKOLOJİ bilim dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Üye

Üye

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

... / ... / 2017

ÖZET

Giriş: Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları ruh ve beden sağlığı yerinde bireylerin yetişmesinde en önemli etkidir. Bu döngüsel gelişimin, toplumsal gelişime olan katkısı yadsınamaz. Ebeveyn tutumlarının oluşmasında geçmiş yaşam deneyimlerini özellikle çocukluk çağı travmalarını irdelemek gerekir. Travmatik etki bırakan yaşantılar ihmal ve istismar sonucu oluşur. Çocukluk çağlarında ihmal ve istismara maruz kalan bireylerin ebeveyn olduklarında çocuk yetiştirme tutumları bu durumdan etkilenir.

Amaç: Bu çalışma; ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarında kendi çocukluk ve ergenlik dönemlerinde yaşamış oldukları “çocukluk çağı ruhsal travmalarının” yordayıcılığını incelemek amacıyla yapılmıştır

Gereç ve Yöntem: Bu çalışmada, İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı, ilkokul bünyesindeki okulöncesi eğitim sınıfları, bağımsız anaokulları, özel okulöncesi kurumları ve kreşlerde eğitim öğretim gören 2-6 yaş arası çocuklara sahip 902 ebeveyn, Çocukluk Çağı Ruhsal Travma Ölçeği ve Ebeveyn Tutum Ölçeği uygulanmış, ölçekler aracılığı ile toplanan nicel veriler uygun kodlamalar SPSS 23 (Statistical Package For Social Sciences) programı ile yapılmıştır. Kategorik olan değişkenler için sıklık ve yüzdelik oranları bulunmuştur. Araştırmanın amacı doğrultusunda bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında nedensel ilişkileri tespit etmek için regresyon analizi yapılmıştır. İki grup arasında anlamlı farklılık olup olmadığını incelemek için gruplarda yer alan katılımcı birey sayısı 30 ve üzerinde olduğunda bağımsız örneklem t testi 30' un altında olduğu durumlarda ise Mann Whitney U testi kullanılmıştır. İki den fazla gruplar arası ortalama karşılaştırmasında gruplardaki katılımcı sayısının 30 ve üzeri olması durumunda ANOVA analizi kullanılmıştır.

Bulgular: Yaptığımız araştırmada katılımcı 605 kadın ve 287 erkek ebeveynin, %99,67'sinde cinsel istismar, %99,23' inde fiziksel istismar, %37,83'sinde fiziksel ihmal, %25,55'sinde duygusal istismar, %22,90'inde duygusal ihmal ve %32,19'unda ise çoklu istismar olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç: Ebeveynlerin çocuk yetiştirmedeki tutumlarını, kendi çocukluk döneminde yaşadıkları travmalar etkiler. Duygusal ve fiziksel istismarın demokratik tutumun ve aşırı koruyucu tutumun oluşmasında, duygusal ihmal ve fiziksel istismar otoriter tutumun oluşmasında, fiziksel istismar, duygusal ihmal ve cinsel istismar izin verici tutumun oluşmasında önemli etkenlerdir.

Anahtar Kelimeler: Çocukluk çağı travmaları, çocuk ihmali ve istismarı, duygusal ihmal, duygusal istismar, fiziksel ihmal fiziksel istismar, cinsel istismar, ebeveyn tutumları, demokratik tutum, izin verici tutum, otoriter tutum, aşırı koruyucu tutum.

ABSTRACT

Introduction: Parents' attitude towards raising children is the most important factor for them becoming physically and psychologically healthy individuals. This literative development's role in social development cannot be denied. Past life experiences' influence on the composition of the parents' attitude, especially childhood traumas, must be carefully examined. Experiences causing traumatic consequences themselves are caused by ignorance and abuse. When individuals who once were subject to ignorance and abuse- become parents, their attitude towards their children is influenced by that fact in their past.

Objective: This study aims to analyse the predictive effect of parents' own childhood and adolescence traumas on raising their children.

Material and Method: In this study, "Childhood Psychological Trauma Questionnaire" and "Parent Attitude Scale" were applied to 902 parents who have children of ages 2-6 attending to kindergartens, preschool education classes within primary schools and independent preschools, that are administered by Istanbul Provincial National Education Directorate. The gathered quantitative data were encoded and input to SPSS 23 (Statistical Package for Social Sciences) computer software to be analyzed. Frequency and percentage values for categorical variables were calculated. In accordance with the objective of this study, regression analysis was applied to determine the relations between dependent and independent variables. In order to analyze whether there's a meaning ful difference between two groups, t test was applied when the number of participants were 30 or more, and Mann-Whitney U test was applied when the number of participants were less than 30. In the mean value comparisons among more than two groups, ANOVA analysis was applied when the number of participants were 30 or more.

Findings: Among 605 female and 287 male participants of study, incidence percentages of past life ignorance and abuse were found as follows: sexual abuse (%99.67), physical abuse (%99.23), physical ignorance (%37.83), emotion abuse (%25.55), emotional ignorance (%22.90), complete abuse (%32.19)

Result: Parents' attitude towards raising children are influenced by traumas they've experienced in their own childhood. Emotional and physical abuse in fluences democratic attitude and over-protective attitude, emotional ignorance and physical abuse in fluences authoritarian attitude, physical abuse, emotional ignorance and sexual abuse in fluences permissive attitude

Key Words: Childhood trauma, child ignorance and abuse, emotional ignorance, emotional abuse, physical ignorance, physical abuse, sexual abuse, parent attitude, democratic attitude, allowing attitude, authoritarian attitude, over-protective attitude

İÇİNDEKİLER

SAYFA

ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	III
TABLolar LİSTESİ.....	VII
EKLER LİSTESİ.....	IX
ÖNSÖZ.....	X
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM :ÇALIŞMANIN AMACI VE HİPOTEZLERİ.....	3
1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ	3
1.2. HİPOTEZLER.....	3
1.3. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	4
1.4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	4
1.5. ARAŞTIRMANIN SAYILTIARI.....	4
1.6. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	4
1.7. TANIMLAR.....	4
İKİNCİ BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE	6
2.1. PSİKOLOJİK TRAVMA TANIMI	6
2.2. ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMALARI.....	6
2.2.1 Fiziksel İhmal	10
2.2.2. Fiziksel İstismar	11
2.2.3. Duygusal İhmal	11
2.2.4. Duygusal İstismar	13
2.2.5. Cinsel İstismar	13
2.3. EBEVEYN TUTUMLARI.....	16
2.3.1. Demokratik Tutum.....	19
2.3.2. Otoriter Tutum.....	21
2.3.3. Aşırı Koruyucu Tutum	23
2.3.4. İzin Verici Tutum	26
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: YÖNTEM	30
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	30
3.2. ÇALIŞMA GRUBU	30
3.3. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ.....	34
3.3.1. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları	34
3.3.2. Sosyodemografik Veri Formu	34
3.3.3. Çocukluk Çağı Ruhsal Travma Ölçeği.....	34
3.3.4. Ebeveyn Tutum Ölçeği.....	35

3.4. VERİLERİN TOPLANMASI	36
3.5. VERİ ANALİZ TEKNİKLERİ	36
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: BULGULAR	37
BEŞİNCİ BÖLÜM: TARTIŞMA VE YORUM	51
SONUÇ	56
KAYNAKÇA	58
EKLER	-
ÖZGEÇMİŞ	-

TABLolar LİSTESİ

	SAYFA	
TABLO-1	CİNSİYET, MEDENİ DURUM VE EĞİTİM DÜZEYİ DAĞILIMI	31
TABLO-2	AİLE VE KAÇINCI ÇOCUK OLDUĞUNA İLİŞKİN DAĞILIM	31
TABLO-3	AİLE AYLIK GELİR DÜZEYİNE GÖRE DAĞILIM	32
TABLO-4	HASTALIK BİLGİLERİNE İLİŞKİN DAĞILIM	33
TABLO-5	KENDİNE ZARAR VERME DURUMUNA GÖRE DAĞILIM	33
TABLO-6	AİLE ÜYELERİNE ŞİDDET UYGULAMA DURUMUNA GÖRE DAĞILIM	34
TABLO-7	İNTİHAR GİRİŞİMİNE GÖRE DAĞILIM	34
TABLO-8	ÖLÇEKLERE İLİŞKİN GÜVENİLİRLİK ANALİZİ KATSAYILARI	38
TABLO-9	ÇOCUKLUK ÇAĞI İSTİSMAR VARLIĞININ DAĞILIMI	38
TABLO-10	ÇOCUKLUK ÇAĞI RUHSAL TRAVMASI İLE EBEVEYN TUTUMU ARASI ANLAMLI İLİŞKİ OLUP OLMADIĞINI TESPİT ETMEK AMACIYLA YAPILAN PEARSON KORELASYON ANALİZİ	39
TABLO-11	CİNSİYETE GÖRE EBEVEYN TUTUM DÜZEYLERİNDE FARKLILIK OLUP OLMADIĞINI TESPİT ETMEK AMACIYLA YAPILAN T TESTİ	41
TABLO-12	AİLE TİPİNE GÖRE EBEVEYN TUTUM DÜZEYLERİNDE FARKLILIK OLUP OLMADIĞINI TESPİT ETMEK AMACIYLA YAPILAN ANOVA TESTİ	41
TABLO-13	PSİKOLOJİK HASTALIK DURUMUNA GÖRE EBEVEYN TUTUM DÜZEYLERİNDE FARKLILIK OLUP OLMADIĞINI TESPİT ETMEK AMACIYLA YAPILAN T TESTİ	42
TABLO-14	MEDENİ DURUMUNA GÖRE EBEVEYN TUTUM DÜZEYLERİNDE FARKLILIK OLUP OLMADIĞINI TESPİT ETMEK AMACIYLA YAPILAN T TESTİ	42
TABLO-15	EĞİTİM DURUMUNA GÖRE EBEVEYN TUTUM DÜZEYLERİNDE FARKLILIK OLUP OLMADIĞINI TESPİT ETMEK AMACIYLA YAPILAN T TESTİ	43
TABLO-16	DOĞUM SIRASI DURUMUNA GÖRE EBEVEYN TUTUM DÜZEYLERİNDE FARKLILIK OLUP OLMADIĞINI TESPİT ETMEK AMACIYLA YAPILAN T TESTİ	44
TABLO-17	GELİR DURUMUNA GÖRE EBEVEYN TUTUM DÜZEYLERİNDE FARKLILIK OLUP OLMADIĞINI TESPİT ETMEK AMACIYLA YAPILAN T TESTİ	45
TABLO-18	İLAÇ KULLANMA DURUMUNA GÖRE EBEVEYN TUTUM DÜZEYLERİNDE FARKLILIK OLUP OLMADIĞINI TESPİT ETMEK AMACIYLA YAPILAN T TESTİ	46
TABLO-19	ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMA DÜZEYİ İLE DEMOKRATİK TUTUM ARASINDAKİ YORDAYICILIK İLİŞKİSİNİN TESPİTİ İÇİN YAPILAN REGRESYON ANALİZİ	48
TABLO-20	ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMA DÜZEYİ İLE OTORİTER TUTUM ARASINDAKİ YORDAYICILIK İLİŞKİSİNİN TESPİTİ İÇİN YAPILAN REGRESYON ANALİZİ	49
TABLO-21	ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMA DÜZEYİ İLE AŞIRI KORUYUCU TUTUM ARASINDAKİ YORDAYICILIK İLİŞKİSİNİN TESPİTİ İÇİN YAPILAN REGRESYON ANALİZİ	50

EKLER LİSTESİ

EK-A SOSYODEMOGRAFİK VERİ FORMU

EK-B ÇOCUKLUK ÇAĞI RUHSAL TRAVMA ÖLÇEĞİ

EK-C EBEVEYN TUTUM ÖLÇEĞİ

ÖNSÖZ

Öncelikle tez konusunu seçerken isteklerimi gözönünde bulundurup, sabırla bana yardımcı olan tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Elif Güneri YÖYEN' e teşekkürlerimi sunarım.

Bu zorlu tez sürecinde benden desteğini bir an için bile esirgemeyen değerli arkadaşlarıma ve tüm eğitim hayatım boyunca benden maddi, manevi desteklerini esirgemeyen her zaman yanımda olan sevgili aileme ve dünyaya getirdiği günden itibaren bana güvenen, hayatımın her anında yaşam rehberim iyilik meleğim Anneme teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Hatice ÖZGEN

GİRİŞ

Toplumsal gelişimin en önemli adımı ruh ve beden sağlığı yerinde bireyler yetiştirmektir. Toplumun en küçük yapısal birimi olan aile bu konudaki en önemli etken olarak görülmektedir. Anne baba ve çocuklar arasındaki iletişim ve etkileşim genetik şifreler gibi gelecek nesillere aktarılır. Bu iletişim ve etkileşimi belirleyen unsur ebeveyn tutumlarıdır.

Kültüre ait özellikler, ebeveyn tutumlarını etkileyen en önemli faktörlerden biridir.¹

Tutumlar içinde yaşanan toplumun kültüründen etkilendiği kadar, ebeveynlerin kendi yaşantılarından getirdikleri, kendi ailelerinden edindikleri izleri taşır.

Çocukların ailelerinden gördükleri tutum ve davranışlar onların benlik algılarını, kişiliklerini ve çevresindeki insanlarla olan ilişkilerini etkilemektedir. Ebeveynler çocuk yetiştirme tutumlarıyla çocukların farklı özelliklerde bireyler yetiştirebilirler. Mutlu ya da mutsuz, ilgili ya da umursamaz, sorumlu ya da sorumsuz bireyler haline getirebilirler. Çocuklar ailelerinden görüp öğrendiklerini başkalarına yansıtacaklarından sağlıklı bireyler ve sağlıklı nesillerin oluşmasında ebeveynlerin büyük rolü vardır.²

Çocuğun kendini rahat hissettiği bir ortamda büyümesi ile kısıtlı ve baskı altında hissettiği bir ortamda büyümesi çocuğun hayatını ve gelişimini etkiler.

Yapılan araştırmalarda, demokratik bir tutum içindeki ailelerde büyütülen çocukların olumlu kişilik özellikleri geliştirdiği, farklı tutumların yaşandığı ailelerde de olumsuz kişilik özelliklerinin geliştiği gözlemlenmiştir.³

Ebeveynlerin kendi çocukluk ve ergenlik yıllarında yaşadıkları travmalar kendi çocuklarını yetiştirmede tutumlarını etkilemektedir.

¹ Alyssa Gonzalez vd. "Undergraduate Students' Goal Orientations And Their Relationship To Perceived Parenting Styles", *Colleges Student Journal*, 2001, 35, s. 182-193.

² Betül Yaprak, İlköğretim Öğrencilerinin Algıladıkları Anne-Baba tutumunun Diskriminant Analiziyle Belirlenmesi ve Benlik Saygısı İle Olan İlişkinin Değerlendirilmesi Üzerine Bir Uygulama, İstatistik Anabilim Dalı, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir, 2007, s.12, (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**)

³ Selen Erdinç, Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Fiziksel Ve İlişkisel Saldırganlığın Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara Üniversitesi, 2009, s. 6 (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**)

Travma etkilerinin sürekliliği, bireysel özellikleri kadar yaşadığı kültürel çevrenin travmayagösterdiği yaklaşımla ilgilidir. Travma yaşamış kişilerde sosyal yaşam sürecindeki değişiklikler olaya toplumsal yönünü ortaya koyar.

Bireylerin pek çoğunda çocukluk döneminde bir takım stres verici faktörlerle ya da istek ve ihtiyaçlarının karşılanmaması gibi gerçeklerle karşılaşır ve bu yaşantılar normal şartlarda travmaya dönüşmez. Ancak; olayın şiddeti, travmaya maruz kalan bireyin yaşı ve benlik gücü, aile ve çevre koşullarının uygunsuzluğu, bu tip yaşantıları travmatik bir sürece sokabilir ve bütün bir yaşamı etkileyecek sonuçları olabilir.⁴

Anne babaların çocuklarına yönelik tutumları her zaman sağlıklı olmayabilmektedir. Ebeveynlerin geçmişten getirdikleri ve güncel sıkıntıları, çocuklarına karşı sağlıklı tutum geliştirmelerinde rol oynamaktadır. Anne babanın yanlış tutumu çocuğu örseleyebilmekte ya da istismara sürükleyebilmektedir. Çocuk örselenme yaşantıları kavramı, çocuk ihmalini ve istismarını kapsamaktadır. Çocuk istismarı ve ihmal, ebeveynler ya da çocuğa bakmakla yükümlü bir yetişkin tarafından çocuğa yöneltilen, toplumsal kurallar ve hukuksal anlamda uygunsuz ya da zarar verici olarak nitelendirilen, çocuğun fiziksel, duygusal, cinsel ya da sosyal açıdan iyi olma halini olumsuz yönde etkileyen ya da engelleyen eylem ve eylemsizliklerin tümüdür. Bu eylem ve eylemsizlikler sonucunda, çocuğun sağlığının ve güvenliğinin tehdit altına girmesi söz konusudur.⁵

Ebeveyn tutumlarını etkileyen pek çok faktör sayılabilir. Ebeveynin yaşı, eğitim düzeyi, içinde yaşadığı toplumsal kültür ve ekonomik şartlar, duygusal, zihinsel ve sosyal açılardan ebeveyn olmaya hazır olup olmaması sayılabilir. Ayrıca; ebeveyn olmadan önceki süreçte eşler arasındaki ilişki, ebeveynlik rollerinin oluşmasında doğum sonrası eşlerin birbirlerine olan yardım ve destekleri sayılabilir.⁶

⁴Feyza Bozdemir ve Bülent Gündüz "Bağlanma Stilleri, Anne Baba Tutumları ve Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Duygusal Zeka İle İlişkileri" *International Journal of Human Sciences*, 2016, 13(1), s. 1797-1814.

⁵Bozdemir ve Gündüz, a.g.e., s.1797-1814.

⁶Armağan S.Yıldız, "Ebeveyn Tutumları ve Saldırganlık", *Polis Bilimleri Dergisi*, 2004, 6(3-4), s. 131-150

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇALIŞMANIN AMACI VE HİPOTEZLERİ

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Çocukluk dönemlerinde yaşadıkları travmalar, ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarını yordamakta mıdır?

Araştırmanın Alt Problemleri

1. Çocukluk çağı travma düzeyleri demokratik tutum düzeyini anlamlı olarak yordamakta mıdır?
2. Çocukluk çağı travma düzeyleri otoriter tutum düzeyini anlamlı olarak yordamakta mıdır?
3. Çocukluk çağı travma düzeyleri aşırı koruyucu tutum düzeyini anlamlı olarak yordamakta mıdır?
4. Çocukluk çağı travma düzeyleri izin verici tutum düzeyini anlamlı olarak yordamakta mıdır?
5. Cinsiyete göre ebeveyn tutum düzeyleri farklılaşmakta mıdır?
6. Aile tipine göre ebeveyn tutum düzeyleri farklılaşmakta mıdır?
7. Psikolojik hastalık durumuna göre ebeveyn tutum düzeyleri farklılaşmakta mıdır?
8. Medeni durumuna göre ebeveyn tutum düzeyleri farklılaşmakta mıdır?
9. Eğitim durumuna göre ebeveyn tutum düzeyleri farklılaşmakta mıdır?
10. Doğum sırası durumuna göre ebeveyn tutum düzeyleri farklılaşmakta mıdır?
11. Gelir durumuna göre ebeveyn tutum düzeyleri farklılaşmakta mıdır?
12. İlaç kullanma durumuna göre ebeveyn tutum düzeyleri farklılaşmakta mıdır?

1.2. HİPOTEZLER

1. Ebeveynlerin çocuk yetiştirmedeki tutumlarını, kendi çocukluk döneminde yaşadıkları travmalar etkiler.

2. Ebeveynlerin demokratik tutuma sahip olmalarını; çocukluk çağlarında yaşadıkları duygusal istismar ve fiziksel istismar etkiler.

3. Ebeveynlerin otoriter tutuma sahip olmalarını; çocukluk çağlarında yaşadıkları duygusal ihmal ve fiziksel istismar etkiler.

4. Ebeveynlerin izin verici tutuma sahip olmalarını; çocukluk çağlarında yaşadıkları fiziksel istismar, duygusal ihmal ve cinsel istismar etkiler.

5. Ebeveynlerin aşırı koruyucu tutuma sahip olmalarını; çocukluk çağlarında yaşadıkları duygusal istismar ve fiziksel istismar etkiler.

1.3. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın temel amacı ebeveynlerin çocuk yetiştirmedeki tutumlarının, kendi çocukluk dönemlerinde yaşadıkları travmalarla ilişkisi incelenmektedir.

1.4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Beden ve ruh sağlığı bakımından sağlıklı çocuk yetiştirmede en temel unsur olan ailede, ebeveynlerin tutumları üzerinde yapılan yurtiçi ve yurtdışı araştırmalar oldukça az sayıdadır. Ebeveyn tutumlarının nasıl oluştuğuna dair toplumsal ve bireysel etkenler ayrı ayrı incelenerek ortaya konmalıdır. Bu araştırmada ebeveynlerin çocukluk dönemlerinde yaşadıkları travmatik yaşantılara ilişkin tutum oluşturma etkenleri incelenmiştir.

1.5. ARAŞTIRMANIN SAYILTILARI

Araştırmanın sayıltıları:

1- Araştırmaya katılan, okul öncesi kurumlarında eğitim - öğretime katılan 2-6 yaş arasında çocukların ebeveynleri evreni temsil etmektedir.

2- Araştırmada yer alan Sosyodemeografik Veri Formu, Çocukluk Çağı Travma Ölçeği ve Ebeveyn tutum Ölçeği güvenilir ve geçerli olarak ölçmektedir.

3- Araştırmaya gönüllü katılan anne ve babaların, ölçme araçlarını objektif olarak yanıtladıkları varsayılmıştır.

1.6. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu araştırma;

1- İstanbul' da yaşayan 2-6 yaşlarındaki çocuğa sahip belirli sayıda ebeveynlerden oluşan homojen bir gruptan elde edilen verilerle sınırlıdır.

2- Elde edilen veriler; T.C Milli Eğitim Bakanlığı İstanbul İli Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı, okullar bünyesindeki okulöncesi eğitim sınıfları, bağımsız okul öncesi eğitim kurumları ve özel okul öncesi eğitim kurumlarında gerçekleştirilmiştir. Bu kurumların

yönetici ve öğretmenlerinden destek alınarak eğitim-öğretim gören 2-6 yaş arasındaki çocuklara sahip anne ve babalara ulaşılmış, gönüllülük esasına uygun olarak uygulanan Sosyo-demeografik Veri Formu, Çocukluk Çağı Travma Ölçeği ve Ebeveyn Tutum Ölçeği ile sınırlıdır.

1.7. TANIMLAR

Bu araştırmada kullanılan temel kavramların tanımları aşağıdaki gibidir:

Çocukluk Çağı Travmaları: Çocuklukta ya da ergenlikte yaşanan fiziksel istismar ve fiziksel ihmal, duygusal istismar ve duygusal ihmal ile cinsel istismar yaşantılarının genel adıdır. Literatürde sıklıkla istismar ve ihmal kavramları ile açıklanmaktadır. Buna göre 18 yaşın altındaki çocuk ve ergenlere karşı yapılan ve toplumsal gelişimlerini örseleyici fiziksel, duygusal, zihinsel davranışlar istismar; genel ihtiyaçlarının zamanında ve yeterince karşılanmaması da ihmal olarak kabul edilir.

Ebeveyn Tutumu: Ebeveynlerin çocuklarına karşı sürekli olarak gösterdikleri davranış kalıplarıdır. Anne babanın çocuğun ihtiyaçlarına cevap verme derecesini ve ebeveynlerin çocuklara yönelik istekleri, kontrolleri ya da çocuktan beklentilerini içeren düşünce ve davranışlardır.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. PSİKOLOJİK TRAVMA TANIMI

Travma, sözlük anlamı olarak, dıştan mekanik bir tepki sonucu oluşan, bir doku ya da bir organın, yapısını ya da biçimini bozan yerel yara olarak tanımlanmıştır. Psikolojik travma canlı üzerinde beden ve ruh açısından önemi ve etkili yaralanma belirtileri bırakan yaşantı olarak tanımlanmaktadır.⁷

“Düşünme, algılama, hayal kurma ya da hissetme gibi süreçler belli dönemlerde ya da uzun sürede, işlevleri belirgin derecede kısıtlanmış ve normal işlev görmüyorsa ruhsal bir yaralanmadan psikolojik bir travmadan söz edilebilir.”⁸

Kişinin ağır bir travmatik olay yaşaması ya da tanık olması ruh sağlığını kısa ya da uzun süreli olarak etkileyebilir. Travmalar, bu durumu yaşayan bireyleri az çok etkiler ve bazılarında psikolojik sorunlara yol açar. Travma sonrası ortaya çıkan tepkiler tek tip değildir. Travmatik deneyimlerin ardından travma dışındaki farklı sebeplerle de görülen panik bozukluğu, depresyon, alkol ve madde kullanımında artış, dissosiyatif bozukluklar, somatoform bozukluklar gibi çok çeşitli ruhsal hastalıklar gelişebilir.

Psikolojik travmalara sebep olan ana etkenler; deprem, sel gibi doğal afetler, savaş, işkence, kazalar ve ihmaller, bir yakınının ani kaybı, fiziksel, cinsel şiddet gibi saldırılardır. Beklenmedik olmaları, bireyin kontrolü dışında gelişmesi ve çaresizlik, güçsüzlük duygularını yaşatması bu olayların ortak özelliğidir.⁹

Psikolojik travma; kişinin, ölüme kadar varan ya da o aşamaya yaklaşan ciddi yaralanma gibi fiziksel bütünlük tehditlerine neden olan bir olaya, doğrudan maruz kalmasıdır. Buna ek olarak, psikolojik travmanın tanımı, bir canlının sadece fiziksel bütünlüğüne değil, aynı zamanda onun ilişkilerine de yönelen tehditleri de içerecek şekilde, ilişkisel boyutu da ele almalıdır. Kişinin ölüm, yaralanma veya başka birinin fiziksel bütünlüğüne tehdit içeren bir olay yaşaması veya aile ya da yakın ilişkide bulunduğu başka bir kişinin, yaralanması, ölüm tehlikesi yaşaması, ciddi zarar görmesi, şiddet içeren ya da beklenmeyen şekilde öldüğünü öğrenmesi, psikolojik travma olarak kabul edilir. Travmanın çocuk ve gençlerde yararlı bir etkisi yoktur. Travma, onu yaşayanlar için duygusal olarak sürdürülemez bir olay olarak

⁷ Seda Bayraktar, *Psikolojik Travma*, Nobel Tıp Kitapevleri, Ankara, 2016, s.29.

⁸ Franz Ruppert, *Travma Bağlanma ve Aile Konstelasyonları*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2014, s.94

⁹ Işın B.Kulaksızoğlu vd., *Psikiyatri*, İstanbul Üniversitesi Basım ve Yayınevi, İstanbul, 2009, s.91

tanımlanır. Örneğin terk edilme, yetişkinlerce sağlanan bakımın zorunlu, terk edilmenin de ciddi bir tehdit olduğu çocuklukta gerçekleştiğinde, travmatiktir. Sonuç olarak travma, çocuğun gelişim aşamalarını ciddi olarak etkileyebilir.¹⁰

Belli bir olayın kişide travmatik etkiler yaratıp yaratmayacağı, olayın doğasına olduğu kadar kişinin olay sırasında kendini koruma ve destekleme düzeyine bağlıdır. Kontrol kaybı ve güçsüzlük hisleri duygusal, sosyal, ruhsal ve gündelik kendini destekleme becerileri yardımıyla sağaltılabilir.¹¹

Travma sonrası stres bozukluğu; travmanın tekrar yaşandığı, aşırı uyarılma, donukluk, kaçınma gibi belirtileri olan ve travmatik olayın hemen sonrasında başlayan kaygı (anksiyete) bozukluğudur.

Psikolojik travmalar insanlığın varlığından itibaren yaşamının bir parçası olarak devam edip gelse de bilimsel anlamda en yetkin tanımlamalar 19. yüzyılda yapılmaya başlanmıştır.

2.Dünya savaşı sonrasında görülen ve ruhsal bir travmaya bağlanan, "üç gün şizofrenisi" olarak tanımlanan belirtiler önemli bir akıl hastalığı olarak kabul edilmiş ve ilk kez 1952 yılında yayınlanan DSM-I' de yer almıştır.¹²

1980 yılında "Travma Sonrası Stres Bozukluğu" adı altında DSM-III' de, 1987 yılında DSM-VI' de tanımlanmış olan bu bozukluk son olarak 2013 yılında DSM-V 'de Örselenme (Travma) ve Tetikleyici Etkenle (Stresörle) İlişkili Bozukluklar başlığı altında, Örselenme Sonrası Gerginlik (Travma Sonrası Stres Bozukluğu) alt başlığında tanımlanmıştır. Tanı ölçütleri; Örselenme Sonrası Gerginlik Bozukluğu (altı yaşından büyük olan erişkin genç ve çocuklar) , Altı Yaşındaki ve Altı Yaşın Altındaki Çocuklar İçin Örselenme Sonrası Gerginlik Bozukluğu olarak iki alt başlığa ayrılmıştır. Buradaki tanımlamada, gerçek bir ölüm veya ölüm tehdidi, ciddi yaralanma ya da cinsel şiddete maruziyetin altı çizilmiş ve travmaya uğrama yolları ayrı kriterlerle belirtilmiştir. İlk defa tanımda cinsel şiddet verilmiş, doğrudan deneyimleme vurgusu yapılarak maruziyet şekli netleştirilmiş, maruziyette tartışmalı dolaylı yollar sınırlandırılmış, elektronik medya ile maruziyetin dışlanması ve mesleki maruziyetin ayrıca belirtilmesi dikkati çekmiştir.¹³

¹⁰NicolaMalizia, "The Psychological Trauma in Children and Adolescents: Scientific and Sociological Profiles", *Scientific Research Publishing*, 2017, 7, s.11-25

¹¹Ruppert, a.g.e., s. 96

¹²Bayraktar, a.g.e., s.30-31.

¹³Burçin Çolak vd., "DSM'ler Boyunca Travma Kavramının Seyri", *Kriz Dergisi*, 2010, 18 (3), 19-25, s. 23.

Travma sonrası stres bozukluğunun pek çok semptomu üç ana başlığa ayrılır. Bunlar; aşırı uyarılma, müdahale ve büzülmedir. Aşırı uyarılma; travmatik bir deneyimden sonra tehlike her an geri dönebilirmiş gibi irkilme, dikkatini toplama güçlüğü, tetikte olma, uykusuzluk, kabuslar, kolay uyanma gerginlik, tedirginlik görülür. Müdahale; tehlikenin geçmesinden uzun süre sonra olayı şimdiki zamanda sürekli tekrar ediyormuş gibi yeniden yaşama durumudur. Büzülme; kendini çaresiz, güçsüz ve dirençsiz hisseder, savunma sistemi tamamen çöker.¹⁴

2.2. ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMALARI

Çocukluktaki engelleme ve çatışmaların bazıları travmatik nitelikte olabilir. Bu engelleme ve çatışmalar benliğin gelişimini bozan, saptıran, yavaşlatan, durduran ya da gerileten süreçlerdir.¹⁵

Erken çocukluk döneminde uğranan travmatik yaşantılar sağlıklı kişilik yapısı ve psikopatolojinin gelişiminde kritik bir öneme sahip, kısa ve uzun dönemde etkileri olan önemli yaşam olaylarıdır. Travmatik yaşantılar her yaş grubunu etkilese de, özellikle çocuklar travmatik stres karşısında daha riskli gruplar olarak görülmektedir.¹⁶

“Çocukluk çağı travması çocukluk çağlarında ya da genç ergenlik döneminde yaşanan fiziksel, duygusal, cinsel istismar, fiziksel ve duygusal ihmal yaşantılarının genel bir ismidir. 18 yaşın altındaki çocuklara karşı aktif olarak yapılan fiziksel, duygusal, zihinsel ve toplumsal gelişimlerini örseleyici her tür davranışın istismar; genel ihtiyaçlarının karşılanmaması ise ihmal olarak kabul edilmektedir.”¹⁷

Yapılan araştırmalar genellikle ruh sağlığını etkileyen ve çocukluk döneminde olabilecek ruhsal sıkıntı ve travmaların sonuçlarının nasıl bir psikopatoloji yaratabileceği üzerinedir. En çok dikkati çeken; John Bowlby'ın yaptığı araştırmada bağlanma kuramı üzerinde durmuş, kişilerin bir yerden ayrılma, kayıp, yas dönemlerinin yarattığı etkiler değerlendirilmiş ve yaşamın fiziksel ve psikolojik açıdan devam edebilmesi için kişilerde bir yetiştikine bağlanmanın olduğunu ifade ederek bağlanma kuramını geliştirmiştir.

¹⁴ Judith Herman, *Travma ve İyileşme*, Çev. Tamer Tosun, Literatür Yayınları, İstanbul, 2016, s.44-53

¹⁵ Deniz Arık Binbay, *Bipolar Bozukluk Hastalarında Şiddetli Çocukluk Çağı Travmasının Hastalık Özellikleri Üzerine Olan Etkisinin İncelenmesi*, Tıp Fakültesi, Ege Üniversitesi, İzmir, 2009, s. 12 (**Tıpta Uzmanlık Tezi**)

¹⁶ Berna Güloğlu vd., “Çocukluk Çağı Travmalarının Tinsellik ve Affetme Üzerindeki Rolü”, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2016, 17 (4), s.309-316,

¹⁷ Elif Güneri Yöyen, “Yalnızlığın Yordayıcısı Olarak Benlik Saygısı ve Çocukluk Çağı Travması”, *Journal of Current Researches on Social Sciences*, 2016, 6 (2), s.65-78,

Bağlanma kuramı, travma yaşamış çocukların fiziksel ve ruhsal gelişimlerini anlamamızı sağlayan önemli bir kuramlardır. Çocukluk çağı ruhsal travma türü olarak çocukluk çağı ihmal ve istismarının, ruhsal bozukluk oluşturmadaki etkisini ortaya koyan araştırmalar giderek artmaktadır.

Çocukluk çağı travmalarına neden olan diğer faktörler, toplumsal sıkıntılar, geleneksel değer yargıları, toplumun kültürel yapısı, sağlık ve sosyal hizmet kurumlarının yetersizliği, toplumsal değişme, yasal eksiklikler ve yasaların uygulanmaması sıralanabilir.

Aileye ait sıkıntılar olarak; ekonomik problemler, sosyal izolasyon, parçalanmış aile, ebeveynlerde suç ya da intihar girişimleri, psikiyatrik bozukluk, düşük zeka ve eğitim düzeyi, ailede alkol ve uyuşturucu kullanımı, rol çatışmaları, ebeveynlerin sorunlarla başa çıkmada yetersiz kalması, ebeveynlerde cinsel sorunlar, çocuk sayısının fazla olması, stres ve göç sıralanabilir.

Travma üzerine en yeni araştırmalar, okul çağındaki çocuklara odaklanmıştır. Travmanın, çocuğun bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimine etkisi hakkında az şey bilinmesine rağmen, travma sonrası stres bozukluğu ve depresif belirtiler gibi mental sağlık sorunları ana odak noktasıdır. Travmalara maruz kalmadaki ana sorunu, bellek, dikkat ve sorun çözme becerisindeki kusurların dar ve kısmi bilişsel süreçlerinin oluşturduğuna dair egemen bir hipotez mevcuttur. Kanıtlar, travmatik olaylara maruz kalan çocukların okulda düşük performans gösterdikleri ve konsantrasyon sorunu yaşadıklarını doğrulamaktadır. Dahası, dikkat bozuklukları, genelde tetikte olma durumu ve tehlike farkındalığı da izlenmiştir. Bu nedenle, travma, okul başarısızlıkları ek strese yol açtığı için çocuğun gelişimi açısından bir kısır döngüdür bu da travmatize olmuş çocuklar arasında ek bir mental sağlık riski oluşturur.¹⁸

Sosyal destek, travma geçirmiş yetişkinler arasında, en önemli koruyucu faktörlerden biri olarak görülür. Özellikle orta çocuklukta iyi bilinir ki, yaşlılar tarafından kabul edilme ve ikili arkadaşlıklar, stres ve travmanın olumsuz etkilerine karşı koruma işlevi görebilen aile atmosferi ve iyi arkadaşlık ilişkileri gibi, mental sağlık açısından vazgeçilmezdir.¹⁹

¹⁸Edna B. Foa vd. "The Child PTSD SymptomScale: A Preliminary Examination Of Its Psychometric Properties" *Journal of Clinical Child Psychology*, 2001, 30(3), 376-384.

¹⁹Stephan Collishaw vd. "Resilience To Adult Psychopathology Following Childhood Maltreatment: Evidence From a Community Sample" *Child Abuse&Neglect*, 2007,31(3) s.211-229

Travmatik olaylar olumsuz davranışları artırır, toplumdaki izole olma, saldırganlık gibi davranış sorunları, arkadaşlık sürdürmek için ihtiyaç duyulan becerileri azaltabilir ve daha büyük bir yalnızlığa sürükleyebilir.²⁰

2.2.1 Fiziksel İhmal

İhmal ile istismar kavramı olarak birbirinden farklıdır. İhmal pasif bir davranışken, İstismar aktif bir davranıştır. İhmal çocuklara yapılan kötü muamelenin en çok dikkatlerden kaçan şeklidir. İhmal çocukların fiziksel, duygusal ve eğitim gibi temel ihtiyaçlarının zamanında ve yeterli miktarda karşılanmamasıdır. Ebeveynlerin ihmal ettikleri çocuklarına yeterli ilgiyi göstermediklerinden; bu çocukların fiziksel ve duygusal olarak gelişimi olumsuz yönde etkilenir.

Genel olarak ihmal çocukların fiziksel, bilişsel, eğitim, sosyal, kültürel ve duygusal, ihtiyaçlarının karşılanmasında başarısız olunması şeklinde tanımlanabilir. İhmalin; fiziksel ihmal, duygusal ihmal, sağlık ihmal ve ekonomik ihmal gibi türleri vardır.

“Fiziksel ihmal çocukların temel fiziksel ihtiyacı olan yemek, uygun barınma ve kıyafet ihtiyaçlarının karşılanmamasıdır.”²¹

En belirgin ihmal biçimi fiziksel ihmaldir. Fiziksel ihmal, bakım verenin çocuğun sağlığıyla ilgili gereklilikleri yerine getirmemesidir. Çocukların aileleri tarafından yapılan fiziksel ihmalin şekillerini sağlık yardımının reddi, sağlık yardımının gecikmesi, uygun bakım ve gözetim ortamı ayarlanmadan çocuğun bırakılması sürekli ya da belirsiz zamanlarda çocuğun bakılacağı başka bir ortam hazırlanmadan kovulması, koruma güçlükleri sayılabilir. Ayrıca uygun olmayan bakım ve gözetim ortamı, çocuğun beslenmesinin, giyiminin ve temizliğinin ihmal edilmesi, çocuğun güvenliğine gereken önemin verilmemesi biçiminde açıklamaktadır.

Fiziksel ihmal, 18 yaşından küçük çocuk ya da ergenin, ebeveyn ya da bakım veren tarafından, beslenme, sağlık, güvenlik, giyinme ve hijyen ihtiyacının, zamanında ve yeterli seviyede karşılanmaması sonucunda oluşur.²²

Eğitimsizlik ya da kötü niyetten kaynaklanan, çocuğun temel ihtiyacı olan korunmaması ve bakımının sağlanamaması, duygusal, fiziksel ve eğitimle ilgili ihtiyaçlarının göz ardı edilmesi, kötü bakım olarak tanımlanmaktadır. Çocuğun okula

²⁰ Ernest V.Hodges vd.,“The Power of Friendship: Protection Against an Escalating Cycle of Peer Victimization”, *Developmental Psychology*, 1999, 35(1), s.94-101

²¹ İlyas Özgentürk, “Çocuk İstismarı ve İhmal”, *International Journal of Human Sciences*, 2014, 11(2), s. 265-278

²² Yasemen Taner ve Bahar Gökler, “Çocuk İstismarı ve İhmali: Psikiyatrik Yönleri”, *Hacettepe Tıp Dergisi*, 2004, 35(2), s. 82-86

gitmesi engellenerek okul devamsızlığı durumu yaratılması eğitime yönelik bir ihmaldir.²³

2.2.2. Fiziksel İstismar

“18 yaşından küçük çocuk ya da ergenin bakımından sorumlu kişi ya da ebeveynleri tarafından, sağlığına zarar verecek biçimde, fiziksel olarak kaza dışı nedenlerle yaralanması, zarar görmesi ve zarar görme risklerine engel olunmaması fiziksel istismar olarak tanımlanmaktadır.”²⁴

Ebeveynlerin çocuklarına uyguladıkları disiplin yöntemleri ödül ve cezayı içerir ve yapıcı ya da yıkıcı özelliklere sahip olabilmektedir. Ebeveynlerin kullandığı disiplin yöntemleri çocukların öz güveni, benlik saygısı, sorumluluk duygusu ve problem çözme becerileri üzerinde olumlu yönde etki edebileceği gibi, tam tersi olumsuz etkilere de neden olabilmektedir. Fiziksel ceza, fiziksel istismarın artışı ile beraberdir; bu çocuklar erişkin olduklarında anti-sosyal davranış bozuklukları, empati ve ahlaksal değerlerde bozulma görülür.²⁵

En sık rastlanan, fark edilmesi de en kolay olan istismar çeşidi fiziksel istismardır. Fiziksel istismara uğramış çocuklar çaresiz, içine kapanık ve özgüvensiz olma eğilimindedirler. Kendisini istismara uğratan kişiyle fiziksel temastan kaçınmakla birlikte o kişiyle evde yalnız kalmaktan da korkabilirler. Yoğun kaygı ve olumsuz sosyal ilişkiler görülebilmektedir. Fiziksel şiddeti bir sorun çözme aracı olarak öğrenir. Bu nedenle ileride kendisi de şiddet uygulayan bir eş/ebeveyn olabilir. Yeme bozuklukları, okula uyumsuzluk, okuldan kaçma, bağımlılık yapıcı maddeleri kullanma, riskli ortamlarda bulunma, öfkeyi kontrol edememe, depresyon görülebilir. İntihar girişimleri ve kendine zarar verme oranlarında artış olabildiği belirlenmiştir.²⁶

Fiziksel istismar genellikle gözden kaçırılır. Bunun nedeni; kaza olduğu öne sürülmesidir. Fiziksel ihmalde ise belirtilenden daha fazla miktarda meydana geldiği düşünülmektedir. “Yapılan araştırmalarda çocuklara fiziksel istismarda bulunan

²³ Oğuz Polat, **Çocuk İstismarı-1**, Seçkin Yayıncılık, İstanbul, 2007, s.249

²⁴Selen Acehan vd., “Çocuk İstismarı ve İhmalinin Değerlendirilmesi”, **Arşiv Kaynak Tarama Dergisi** 2013, 22(4), s. 591-614

²⁵David Elliman ve Margaret A. Lynch, “Physical Punishment of Children”, **Archives of Disease in Childhood**, 2000, 83(3), s.196-198.

²⁶Salih Zoroğlu vd.,“Çocukluk Dönemi İstismar ve İhmalinin Olası Sonuçları”, **Anadolu Psikiyatri Dergisi**, 2001, 2 (2),s. 69-78.

kişilerde annelerin oranı yüksek çıkmıştır. Ergenlerdeki fiziksel ihmalden ise babaların sorumlu olduğu görülmüştür.²⁷

Çocuklar, fiziksel ihmalden daha yüksek oranlarda fiziksel istismar yaşarlar ve genel olarak ergenlerin fiziksel istismardan yaralanmaları diğer çocuklardan daha yüksektir. Ancak, bebekler ve erken çocukluk dönemindekiler, ölümcül ve ciddi fiziksel yaralanma riski altındadır. Bebek istismarına ilişkin risk faktörleri; anne sigara içimi, 2'den fazla kardeş varlığı, düşük bebek doğum ağırlığı ve evlenmemiş bir annede doğma gibi faktörlerdir. Engelli çocuklar fiziksel, cinsel ve duygusal istismar açısından yüksek risk altındadır.²⁸

Sarsılmış Bebek Sendromu, çocuk istismarının ağır bir formudur. Sıklıkla iki yaşın altında görülür. Ancak beş yaşa kadar da çocuklara uygulanan kafa travması istismarı olarak tanımlanan klinik bir durumdur. Özellikle de altı ayın altındaki bebeklerde, genellikle 15 ayın altındaki bebelerde, kızgın ebeveynleri ya da bakım veren tarafından, bebeğin sürekli ağlaması ya da mamasını yememesi sebebiyle, şiddetli bir şekilde sallandıklarında oluşur.

“Bebeğin gövdesinden veya kollarından tutulup sarsılması sonucu oluşan retinal kanamalar ve minimal travmatik dış bulgular ile belirlidir. Solunum güçlüğü, apne ve bilinç kaybı, bradikardi, iritabilite, sık karşılaşılan bulgulardır. Gelişme geriliği ya da metafizyel kırıklar gibi istismar ve ihmali düşündürecek bulgular eşlik etmesine rağmen, çoğunlukla travmatik lezyon görülmez.”²⁹

Fiziksel istismarının çok ağır bir şekli de Munchausen By Proxy sendromudur. Meadow, pek çok hastane dolaşarak hastalık hikayeleri uyduran, bu sebeple gereksiz yere medikal ya da cerrahi girişimler uygulanan hastaları Munchausen Sendromu olarak tanımlar. Benzer durumu çocuklarında yaşatan ebeveynleri “Munchausen By Proxy sendromu” olarak tanımlamıştır. “Bu sendromda ebeveyn ya da bakımveren, çocukta bir hastalık varmış gibi öykülerle hastalık yaratmakta ve doktora başvurmaktadır. Gereksizmedikal tedavi ya da cerrahi girişimler sebebiyle çocukta ciddi tıbbi zararlar oluşmaktadır.”³⁰

²⁷Sandra J. Kaplan vd. “Child and Adolescent Abuse and Neglect Research: A Review of the Past 10 Years, Part I: Physical and Emotional Abuse and Neglect”, *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 1999, 38(10), s. 1214-1222

²⁸Cindy W. Christian and Committee on Child Abuse and Neglect, “The Evaluation of Suspected Child Physical Abuse”, *Pediatrics*, 2015, 135(5), s.1337-1354

²⁹Sandra J. Kaplan vd. “Child and Adolescent Abuse and Neglect Research: A Review of the Past 10 Years Part I: Physical and Emotional Abuse and Neglect”. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 1999. 38(10). s. 1214-1222

³⁰Tolga İnce, Kadriye Yurdakök, “Munchausen by Proxy Sendromu; Ağır Bir Çocuk Bir Çocuk İstismarı Formu”, *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 2014, 3, s. 165-170

“Fiziksel istismara uğrayan çocuklarda davranış bozuklukları, uyku bozuklukları, tikler, konuşma bozuklukları ve diğer çocuklara göre daha yüksek oranda görülmektedir. Ayrıca; yaşına uygun olmayan davranışlar gösterme, bebek gibi konuşma, parmak emme, alt ıslatma, saldırganlık, zayıf arkadaşlık ilişkileri, evden kaçma girişimlerinde bulunma şeklinde davranış biçimleri de görülebilmektedir.”³¹

2.2.3. Duygusal İhmal

Anne, baba ya da çocuğa bakım veren tarafından yeterli, sevgi, şefkat, ilgi göstermeme, bilişsel gelişimi için ihtiyaç duyduğu ilgiyi göstermemek, duygusal olarak destek sağlamama, şiddete uğramasını göz ardı etme duygusal ihmal olarak tanımlanır.³²

. Bu tür ihmaller genellikle hareketin kısıtlanması, küçümseme, suçlama, tehdit etme, korkutma, ayrımcılık yapma, alay etme ve diğer fiziksel olmayan red ya da düşmanca davranış biçimleri şeklinde gerçekleşir.³³

Duygusal ihmal mağdurlarında benlik ve kimlik, davranış ve işleyiş alanları ile klinik psikopatoloji alanında yaygın etkilerinin olduğu görülmektedir. Mağdurlar özellikle, güvenli, sağlıklı ve sevecen ilişkiler kurma ve sürdürmede başarısızdırlar. Kendine daha fazla değer veya saygınlık kazandırmak, sıkıntılarını içselleştirmek, depresyon, kaygı, sosyal geri çekilme yaşadıkları, alkol ve madde kötüye kullanımının yaygınlığı, anormal cinsel davranış da dahil olmak üzere diğer risk alma davranışları ve uygun olmayan başa çıkma yöntemlerine başvurdukları görülmüştür.³⁴

2.2.4. Duygusal İstismar

Duygusal istismar, en genel anlamıyla çocuk ve ergenin duygularını incitmek demektir. Duygusal istismar farklı şekillerde görülebilir. Çocuğa bağırma, reddetme, aşağılama, küfretme, yalnız bırakma, korkutma, yıldırma, tehdit etme, duygusal ihtiyaçlarını karşılamama, yaşının üzerinde sorumluluklar bekleme, kardeş ayrımı yapma, değer vermeme, önemsememe, küçük düşürme, alaylı konuşma, aşırı baskı

³¹İlgin Gökler, “Çocuk İstismarı ve İhmali: Erken Dönem Stresin Nörobiyolojik Gelişime Etkisi”, **Çocuk Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi**, 2002, 9, s. 47-57.

³²Danya Glaser, “Emotional Abuse and Neglect (Psychological Maltreatment): A Conceptual Framework”, **Child Abuse & Neglect**, 2002, (26), s. 697-714.

³³Rosana E. Norman. vd. “The Long-Term Health Consequences of Child Physical Abuse, Emotional Abuse and Neglect: A Systematic Review and Meta-Analysis”, **PLOS Medicine**, 2012, 9(11), s. 1-31.

³⁴Frances. K. Grossman vd., “Treating Adult Survivors of Childhood Emotional Abuse and Neglect: A New Framework”, **American Journal of Orthopsychiatry**, 2017, 87(1), s.86-93

ve otorite kurma, lakap takma, bağımlı kılma ve aşırı koruma görülen duygusal istismar türleridir.³⁵

Duygusal istismar oldukça sık görülmekle birlikte, fark edilmesinde, tanımlanmasında, anlaşılmasında ve yasal olarak kanıtlanmasında güçlük yaşanmaktadır.³⁶

İngiltere Ulusal İstatistik Servisi'nin, 2000 yılındaki verilerine göre, duygusal istismarın yaygınlığı incelendiğinde duygusal istismar yaşayan çocukların sayısının arttığı görülmektedir. Duygusal istismara uğrayan çocuklar nüfusun %18'ini oluşturmaktadır. Bir başka araştırma; Amerikan Ulusal İstatistik Servisi'nin 1999 yılındaki bulgularına göre, 1997 yılında 984,000 çocuktan yüzde 6'sının duygusal istismar ve ihmale maruz kaldığı bildirilmiştir.³⁷

Türkiye'de çocuk istismarı konusunda yapılan araştırmalarda ise, %78 gibi yüksek bir oran ile duygusal istismarın diğer istismar türleri arasında ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Bu yüksek yaygınlık oranlarından da anlaşılacağı gibi duygusal istismar hem ülkemizde hem de dünya çapında görülen yaygın ve önemli bir sorundur.³⁸

Çocukluk dönemi duygusal istismarının etkilerinin yeterli düzeyde araştırılmamış olmasına rağmen, duygusal istismarın diğer bütün çocukluk dönemi ihmal ve istismar şekillerinin çekirdeğini oluşturur. Araştırmalar, çocukluk döneminde duygusal istismar yaşayan çocuklarda birtakım davranışsal, duygusal, gelişimsel ve sosyal bozuklukların ortaya çıktığını belirtmektedir.³⁹

“Çocukluk döneminde maruz kalınan duygusal istismar, çocuğun psikolojik gelişimine verdiği hasar diğer istismar türlerinden daha güçlü bir şekilde yordar.”⁴⁰

Duygusal ihmal ve istismarın sınıflandırılmasında reddetme/yok sayma, yalnız bırakma/izole etme, korkutma/yıldırma, suça yöneltme süreçleri irdelenir.⁴¹

³⁵ Reyhan Arslan, “Çocukluk Dönemi Duygusal İstismar ile Depresyon Arasındaki İlişkide Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Aracı Rolüne İlişkin Bir Gözden Geçirme”, *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 2016, 19(4), s.202-210

³⁶ Yasemen Taner ve Bahar Gökler, “Çocuk İstismarı ve İhmali: Psikiyatrik Yönleri”, *Hacettepe Tıp Dergisi*, 2004, 35(2), s.82-86

³⁷ Danya Glaser, “Emotional Abuse and Neglect (Psychological Maltreatment): A Conceptual Framework”, *Child Abuse & Neglect*, 2002, 26(6), s.697-714.

³⁸ Güven BAHAR, “Çocuk İstismarı ve İhmali: Bir Gözden Geçirme” *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 2009, 4(12), s. 51- 65.

³⁹ Sandra J. Kaplan vd., “Child and Adolescent Abuse and Neglect Research: A Review of the Past 10 Years. Part I: Physical and Emotional Abuse and Neglect”, *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 1999, 38(10), s. 1214-1222

⁴⁰ Angelika H. Claussen ve Patricia M. Crittenden, “Physical and Psychological Maltreatment: Relations Among Types of Maltreatment” *Child Abuse and Neglect*, 1991, 15(1-2), s.5-18

Bu sınıflandırmaya göre,

Reddetme/Yok sayma, anne babanın reddedici davranışlar sergiledikleri, çocukla bağlanma geliştirmedikleri ve durumudur. Çocuk, sürekli olarak suçlanır, hor görülür, alay edilir, isim takılır. Çocuğa istenmediği çeşitli şekillerde söylenir. Anne baba duygusal olarak yoktur sadece fiziksel olarak vardır. Çocuğa, sağlıklı ruhsal gelişimi için gerekli ilgi ve özen gösterilmez soğuk davranışlar sergilenir. Çocuğa yokmuş gibi davranılması, kişiliğinin yok sayılması, genelde yaptıklarının onaylanmaması durumudur.

Yalnız bırakma/İzole etme, çocuk yalnızlığa itilerek etkinliklere katılması, yaşlıları içinde bulunması engellenir. Kapalı alanlara ya da odasına bırakılarak cezalandırılır.

Korkutma/Yıldıрма, ebeveynin çocuğu tehdit etmesi korkutması, suçlaması, aşağılama ve azarlamalarla olumsuz bir ortam yaratılması olarak tanımlanır.

Suçta yöneltme/İtme, ebeveynler çocuğun toplumun kurallarına karşı davranmasını göz ardı ederler. Çocuğun alkol ve madde kullanmasına, şiddet içerikli davranışları izlemesine ya da katılmasına, çeşitli suçlara tanık olması ya da katılmasına teşvik edip izin verir. Anne babanın aşırı hoşgörölü tutumu, çocuğun sağlıklı davranış gelişimini engelleyecektir. Duygusal istismar ve ihmal için risk etkenleri olarak ebeveynin zihinsel sorunları ve sağlık sorunları olması, annede depresyon, alkol ve madde kullanması, ebeveynin intihar girişimi olması gibi pek çok madde sayılabilir.⁴²

Duygusal istismara maruz kalan çocukların erişkin dönemde saldırganlık ve şiddete eğilim, yeme bozuklukları, alkol ve ilaç kullanmaya eğilim gibi risklerin artmış olduğu görölmüştür.

“Bu konuda yapılan en kapsamlı çalışmalardan biri Minnesota Anne-Çocuk Etkileşim Projesi'dir. Farklı formlarda istismara uğrayan 267 çocuk çalışmaya dahil edilmiş ve bu çocukların annelerinde yaş, düşük sosyoekonomik düzey, düşük eğitim seviyesi, sosyal destek eksikliği gibi faktörleri tanımlamışlardır. Bu çocuklar 13 yaşına kadar izlenmiş en dramatik sonuçlar duygusal istismara maruz kalan çocuklarda gözlenmiştir.”⁴³

⁴¹ Meltem Dinleyici ve Figen Şahin Dağlı, “Duygusal İhmal, İstismar ve Çocuk Hekiminin Rolü”, *Osmangazi Tıp Dergisi*, 2016, 38(2), s.1-10

⁴²David P. Bernstein vd., “Initial Reliability and Validity of a New Retrospective Measure of Child Abuse and Neglect”, *American Journal of Psychiatry*, 1994, 151(8), s.1132-1136.

⁴³ Byron Egeland vd., “The Developmental Consequence of Different Patterns of Maltreatment”, *Child Abuse & Neglect*, 1983, 7(4), s.459-469.

2.2.5. Cinsel İstismar

“Cinsel İstismar, cinsel gelişim sürecini tamamlamamış bir çocuğun, yetişkin biri tarafından cinsel istek ve ihtiyaçlarını karşılamak için güç kullanarak, tehdit ya da kandırma yolu ile kullanılmasıdır.”⁴⁴

Çocuğun cinsel istismarı fiziksel, duygusal, sosyal, ahlaki, kültürel ve hukuki boyutları olan geniş kapsamlı ve karmaşık bir sorundur. Cinsel istismardan söz ederken bir çocuk ile bir erişkin arasındaki cinsel aktivite üzerinde durulmakla birlikte, iki çocuk arasındaki cinsel aktiviteler; yaş farkı 4 yaş ve üstü olduğunda, küçük çocuğun zorlama ya da ikna ile cinsel haz amacı güden aktivitelere maruz bırakılması durumunda da cinsel istismar olarak ele alınır.⁴⁵

Çocukların cinsel istismarı yüzyıllar boyu gerçekleşmesine rağmen, bir çocuk sağlığı sorunu olarak ele alınıp değerlendirilmesi yenidir. Amerika Birleşik Devletlerinde 1970’lerde aniden artan vaka bildirimleri ile birlikte, çocuk cinsel istismarı sorun olarak görülmeye başlanmıştır. Birkaç yıl sonra İngiltere ve Kanada’dan da benzeri yayınlar çıkmaya başlamıştır. Doğu ülkelerinden bildirimlere ise son yıllarda rastlanmaktadır.⁴⁶

Acehan vd. (2013) çalışmasına göre, “Ruth ve Henry Kempe (1978) tarafından ilk olarak, çocuklarda cinsel istismar bağımlı ve gelişim sürecini tamamlamamış çocuk ve adolesanların, bilinçli olarak onay veremeyecekleri, tamamen algılayamadıkları veya ailevi rollerle ilgili sosyokültürel tabulara ters cinsel aktivitelerde kullanılmaları olarak tanımlanmıştır.”⁴⁷

Cinsel istismar, yetişkinlerin cinsel istek ve ihtiyaçlarını karşılamak için çocuk ya da ergeni çeşitli yollar ile kandırarak ya da güç göstererek kullanmasıdır. Cinsel istismar; temas içermeyen, interfemoral dokunma, penetrasyon ve cinsel sömürü şekillerinde olabilir.⁴⁸

Çocuğun onayı olsun ya da olmasın cinsel ilişkinin gerçekleştirilmesi, cinsel organlarının ellenmesi, cinsellik içeren sözlere maruz kalması, yetişkinin cinsel organını okşamaya zorlanması, pornografide ya da fuhuşta kullanılması, pornografik

⁴⁴Rosana E. Norman vd., “The Long-Term Health Consequences of Child Physical Abuse, Emotional Abuse, and Neglect: A Systematic Review and Meta-Analysis”, *PLOS Medicine*, 2012, 9(11), s.1-31.

⁴⁵Elvan İşeri vd., *Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Temel Kitabı*, 1.Baskı, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 2008, s.470-477

⁴⁶Nurper E. Özen ve Şahnur Şener, “Çocuk ve Ergende Cinsel İstismar”, *Ege Psikiyatri Sürekli Yayınları*, 1997, 2, s.473-491.

⁴⁷Selen Acehan vd., “Çocuk İstismarı ve İhmalinin Değerlendirilmesi”, *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 2013, 22(4), s. 591-614

⁴⁸Evrin Aktepe, “Çocukluk Çağı Cinsel İstismarı”, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 2009, 1, s.95-119.

görüntülerin izlettirilmesi ve teşhircilik, çocuğa yönelik cinsel istismar davranışları olarak tanımlanmaktadır.⁴⁹

Çocukluk çağında yaşanan cinsel istismar genellikle gizlenerek çocuk tarafından yetişkinliğe kadar kimseye söylenmez. Genellikle suçluluk ve utanç duyguları ile durum gizlenir. Ancak; çocuk, fiziksel olarak, cinsel istismar sırasında zarar görmüşse ortaya çıkar.⁵⁰

“İstismarın neden olduğu utanç, suçluluk gibi tepkilerden dolayı cinsel istismar çoğu kez gizli olarak kalmakta ve sır olarak saklandığı için de gerçek istatistiksel verilere ulaşmak zor olmaktadır.”⁵¹

“Tacizde bulunan kişiler genellikle erkeklerdir.”⁵² Bu kişilerin özellikleri konusunda çeşitli görüşler vardır. Bazı araştırmacılar tacizci olmayan ebeveynlerin belli koşullar altında istismar uygulayabileceğini vurgularken, bazıları da tacizcilerin temel özelliğinin kurbanı “insan altı” bir varlık olarak görmeleri olduğunu savunur. İstismarda bulunanların bir kısmının çocuğa yönelik davranışından çocuğun eğlendiğine ve yarar göreceğine inandığı gözlenmiştir.⁵³

Yasal olarak evlenmeleri mümkün olmayan kişilerin yaşadığı cinsel ilişkiye ensest denir. Ebeveynlerden ya da aile bireylerinden biriyle, ebeveyn rolünü üstlenen ya da üvey baba yerine geçen biriyle ensest ilişki söz konusu olabilir. Baba aile içi cinsel istismarda en sık rastlanan suçludur. İstatistiksel olarak üvey babalar da oran daha yüksektir. Üvey babanın varlığı riski arttıran bir faktördür. Biyolojik baba ile yaşayan bir kız çocuğuna göre üvey baba ile yaşayan çocuk altı kat daha fazla risktedir.

Çocukluk cinsel istismarı ebeveynlik görevlerini yerine getiremeyen, riskli evlilik sorunları olan, ebeveyn çocuk ilişkisinde bozukluk olan ailelerde sık olarak görülür. Ebeveynler arasındaki evlilik ilişkisi güçlü değildir. İstismar eden babalar aile içinde şiddet de kullanabilirler.

⁴⁹Arthur Green, “Child Sexual Abuse and Incest”, M. Lewis, (ed.), “**Child And Adolescent Psychiatry: A Comprehensive Textbook, 2nd ed.**”, Williams & Wilkins, Baltimore, MA, 1996, s. 1041-1048.

⁵⁰Williams N. Friedrich vd., “Child Sexual Behavior Inventory: Normative, Psychiatric And Sexual Abuse Comparisons”, **Child Maltreatment**, 2001, 6, s. 347-349.

⁵¹Elvan İşeri vd., **Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Temel Kitabı. 1.Baskı**, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 2008, s.470-477

⁵²Arthur Green, “Child Sexual Abuse and Incest”, M. Lewis (ed.), **Child and Adolescent Psychiatry: A Comprehensive Textbook, 2nd Ed.**, Williams & Wilkins, Baltimore, MA, 1996, s.1041-1048.

⁵³Rodrigo A.Pizarro ve Stephen B. Billick, “CurrentIssues in Child Abuse”, **Current Opinionin Peditry**, 1999, 12, s. 665-668.

Çocuk istismarı ve ihmali üzerinde yapılan çalışmalarda çocuğun yaşadığı ortam ile ilgili etkenlerin çocuğun istismar görme riskini arttırdığı belirtilmiştir. Çocuklar için en güvenli yer ailelerinin yanı olmasına rağmen aynı zamanda istismar olgularında en çok risk altında oldukları yerdir. Ebeveynin kişilik özellikleri istismar davranışına zemin hazırlayabilir. Özellikle ebeveynin çocukluğunda ceza ve şiddetle, sevgi ve ilgiden yoksun bir ortamda yetişmesi önemli bir faktördür. “Çocukluklarında anne babaları tarafından istismar ve ihmale maruz bırakılan veya anne babaların birbirlerine yönelik şiddet davranışlarını sıklıkla gözlemiş olan yetişkinler, kendi ailelerinde de çocuklarına karşı şiddete başvurumaktadırlar.”⁵⁴

“Cinsel istismarın sık görüldüğü ailelerin neden olduğu düşünülen çeşitli patolojiler bulunmaktadır.

- a. Baskın ve koşulsuz söz tutma isteyen ana baba modeli: En sık gözlenen katı babanın baskın olduğu aile modelidir. Kapalı bir aile sistemidir. Babalar kontrol sağlamak için şiddete başvurumaktadır.
- b. Cinsel sorunlar:Ebeveynlerde cinsel sorunlar bulunur.
- c. Sosyal izolasyon: Ebeveynlerde aile dışındaki sosyal yaşamda kısıtlılık ve zorlanma vardır.
- d. Rol çatışması: Anne genellikle eşlik ve ev kadınlığı rollerini kızına bırakır, babada bakım vermeyi ensest yoluyla yapmaktadır.
- e. Alkol ve madde kötüye kullanımı.
- f. *Yadsıma*: Sık kullanılan bir savunmadır. Baba, olayı “seks eğitimi” olarak savunabilir, anne ise kocası ile ilişkisini bozabileceği için reddedip göz ardı edebilir. Çocuk utanma ve suçluluk duygularını bastırmak ve aile düzeninin bozulmasını önlemek amacıyla durumu yadsıyabilir.”⁵⁵⁻⁵⁶

Keskin ve Çam’ın (2005) bildirdiğine göre “Bowlby’ in bağlanma kuramına göre cinsel istismara maruz kalan bireylerde dezorganize bağlanma gelişir. Çocuk, ebeveyn ya da bakıcısının kendisine karşı olumsuz bir davranışı ile karşılaştığında bu duruma karşı farklı tepki vermeye başlar. Bu tepki sürecinde geri çevrilir ve çatışma doğarsa çocuk bu negatif tepkiyi görmezden gelir ya da abartılı tepki

⁵⁴ Çiğdem Arıkan, “Ailede Çocuğa Yönelik Şiddet”, *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*, 1998, 6, s.1-3.

⁵⁵ Arthur Green, “Child Sexual Abuse and Incest”, M. Lewis (ed.), *Child and Adolescent Psychiatry: A Comprehensive Textbook, 2nd ed.*, Williams & Wilkins, Baltimore, MA,1996, s. 1041-1048.

⁵⁶ Saynur Canat, “Ergenlerde Aile İçi Cinsel Taciz”, *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 1994, 1, s. 18-22

sürecine girerek tehlikeli stratejiler geliştirmeye başlar. Bu uygun olmayan bağlanma şekli, istismar eden patolojik ebeveynlere karşı geliştirilen çocukluk dönemine ait travmatik hatıralarına blok koyması ile kişide yaşamını sürdürür. Korkuyla ilişkili bu bağlanma şekli inkara neden olur ve her geri çevrilmede, bireyin ebeveyn olma sürecinde ya da çözüme kavuşturulmamış her travmasında tekrarlayarak yaşanır.

»⁵⁷

Cinsel istismara uğrayan çocukların gösterdiği tepkiler“yaş ve gelişim düzeyine uygun olmayan cinsel bilgiye sahip olması, resimlerinde, oyunlarında ve davranışlarında cinsel içerikli temaların olması, sık ve ortalık yerde yapılan masturbasyon, kendini yaralayıcı ya da risk alıcı davranışlar, dürtüsellik, dikkat dağınıklığı, ateş çıkarma davranışı, ani davranış değişiklikleri” görülebilir.⁵⁸

2.3. EBEVEYN TUTUMLARI

Tutumlar uzun yıllardır sosyal psikolojinin ana konularından birini oluşturmuştur. Bunun nedeni hem sosyal algımızı hem de davranışlarımızı etkilemeleridir. Tutum, bir bireye atfedilen ve onun bir psikolojik obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan bir eğilimdir. Tutumların duygusal, bilişsel ve davranışsal olmak üzere üç bileşeni vardır. Bir nesne, kişi ya da olayla ilgili duygu, merkezi bileşendir. Bir nesneye ya da olaya atfedilen inançlar tutum kavramının bilişsel bileşenini oluşturur. Duygu ve kaniya uygun olarak hareket etme eğilimi de tutum kavramının davranışsal bileşenidir. Tutumlar, kendileri gözlenemeyen, fakat gözlenebilen bazı davranışlara yol açtığı varsayılan bazı eğilimlerdir. İnsanlar tutumlara sahip olarak doğmazlar, tutumlar sonradan öğrenilirler. Tutumlarımızın çoğunu başka insanlardan ediniriz. Ebeveynler, çocukların oluşturduğu tutumların ilk kaynağıdır.⁵⁹

Çocukların kişiliklerinin oluşumunda ebeveyn tutumları önemli etkilere sahiptir. Ebeveynler çocuklarına özdeşim modeli olurlar. Çocuklar edindikleri benzer davranış ve tutumları sergilerler. Ebeveynin tutumlarının sağlıklı olması, çocukların bağımsız kişilikli, mutlu, kendine güvenen bireyler olarak yetişmesine neden olur.⁶⁰

Kişiliği gelişim açısından inceleyen kuramcılar, kişiliğin biçimlenmesini çocukluğun ilk yıllarına dayandırmaktadır.

⁵⁷Gülseren Keskin ve Olcay Çam, “Çocuk Cinsel İstismarına Psikodinamik Hemşirelik Yaklaşımı”, *Yeni Symposium*, 2005, 43, s. 118-125

⁵⁸Evrin Aktepe, “Çocukluk Çağı Cinsel İstismarı.” *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 2009,1, s.95-119.

⁵⁹Çiğdem Kağıtçıbaşı, *Yeni İnsan ve İnsanlar*, 10.Basım, Evrim Yayınevi, İstanbul, 2006, s.101-124

⁶⁰Haluk Yavuzer, *Ana-Baba ve Çocuk*, 26.Basım, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2016,s.26-27

Freud, Kişilik Gelişimi Kuramı'nda yaşamın ilk beş altı yılındaki deneyimlerle kişiliğin oluştuğunu savunur. Adler yaşamın ilk birkaç yılının yetişkin kişiliğinin oluşumunda çok önemli olduğunu savunur ve bu süreçte ebeveynin etkisine değinir. Horney kuramında çocuklukta yaşanan bozuk ilişkilere değinmiş, kaygı duygusunu güçlendiren aile ortamlarında büyüyen çocuklar üzerine araştırmalar yapmıştır. Ebeveynlerin tutarsızlıkları, küçümseyici tutumlar, sevgi ve saygı eksikliği, aşırı korumacılık, ayrımcılık ve kendi aralarındaki tartışmada çocukların taraf seçmelerini beklemelerini çocuklarda istenmeyen davranışlara yol açtığını belirtmiştir. Erikson'un gelişim evresinde, çocukluğun ilk yılında ihtiyaçlarının karşılanması ve güven duygusunu geliştirmesi çocuğun annesiyle olan ilişkisine bağlıdır. Güveni hisseden çocukta aynı zamanda iyimserlik ve mutluluk temelleri gelişir. Rogers kişilik kuramını benlik üzerinde irdeler, insanların işlevlerini daha bütünlüklü olarak gerçekleştirmelerinde, olumlu bir bakışla büyütülmelerinin etkili olduğunu ifade eder. Rogers ebeveynler için en iyi yaklaşımın; çocuğun duygularını kabul etmek ve yanlış olan duygu, düşünce ve davranışlarının nedenlerinin açıklanması gerektiğini ifade etmiştir.”⁶¹

“Aile içinde çocuğun gözlemlediği her davranış onun ileriki yaşamında göstereceği davranışa temel oluşturabilmektedir. Ailede çocuğa karşı gösterilen ve takınılan tutumlar, aile yapısıyla birlikte çocuğun kişilik gelişimi üzerinde oldukça büyük rol oynamaktadır.”⁶²

Çocuğun doğduğu ve büyüdüğü ortamın niteliğinin onun fiziksel, duygusal, sosyal, zihinsel ve kişilik gelişimi üzerinde önemli etkiler bıraktığı bilinen bir gerçektir. Çocuğun doğduğu ve yetiştiği ortamın niteliği denildiğinde ise ilk incelenmesi gereken faktörlerden biri kuşkusuz anne baba tutumlarıdır. Ebeveynlerin çocukları ile ilişkilerinde sergiledikleri tutumlar, çocuğun hem kişiliğinde, hem sosyal gelişiminde hem de geliştireceği bağlanma stilinde önemli rol oynamaktadır.⁶³

Ebeveyn tutumlarını belirleyen iki temel unsurdan söz edilebilir. Bunlardan birincisi anne-babanın çocuğun ihtiyaçlarına cevap verme derecesi; ikincisi ise

⁶¹ Jerry M.Burger, Kişilik: Psikoloji Biliminin İnsan Doğasına Dair Söyledikleri, Çev. İnan Deniz, Erguvan Sarıoğlu, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2006, s. 19-39

⁶² Ahmet Kaya vd., “Üniversite Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumlarının Problem Çözme Becerilerine, Sosyal Kaygı Düzeylerine ve Akademik Başarılarına Etkisi”, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2012, 18, s. 208-225.

⁶³ Yusuf Tire, “Ön Ergenlerde Olumlu ve Olumsuz Mükemmeliyetçilik ile Algılanan Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çukurova Üniversitesi, Adana, 2011, s. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

anne-babaların çocuklara yönelik istekleri, kontrolleri ya da çocuktan beklentileridir.⁶⁴

Anne-babaların uygulamaları ya da davranışları çocuğun belirli bir durumda göstermiş olduğu davranışa karşı sergilenirken; anne-baba tutumları, çocuğun farklı durumlarına karşı gösterilen tavır olarak tanımlanabilir.⁶⁵

“Anne babaların çocuklarına karşı tutarlı ve düzenli olarak gösterdikleri davranış kalıpları, onların ruhsal uyumu açısından belirleyici rol oynar. Anne babanın olumlu ve destekleyici tutumları çocuğun gelişimine katkı sağlarken, olumsuz ve kısıtlayıcı tutumları bazı ruhsal problemlerin ortaya çıkmasına neden olur. Anne babaların çocuklarına yönelik tutumları her zaman sağlıklı olmayabilmektedir. Ebeveynlerin geçmişten getirdikleri ve güncel sıkıntıları, çocuklarına karşı sağlıksız tutum geliştirmelerinde rol oynamaktadır. Anne babanın yanlış tutumu çocuğu örseleyebilmekte ya da istismara sürükleyebilmektedir. Çocuk örselenme yaşantıları kavramı, çocuk ihmali ve istismarını kapsamaktadır. Çocuk istismarı ve ihmali, anne, baba ya da çocuğa bakmakla yükümlü bir erişkin tarafından çocuğa yöneltilen, toplumsal kurallar ve hukuksal anlamda uygunsuz ya da zarar verici olarak nitelendirilen, çocuğun fiziksel, duygusal, cinsel ya da sosyal açıdan iyi olma halini olumsuz yönde etkileyen ya da engelleyen eylem ve eylemsizliklerin tümüdür. Bu eylem ve eylemsizlikler sonucunda, çocuğun sağlığının ve güvenliğinin tehdit altına girmesi söz konusudur.”⁶⁶

2.3.1. Demokratik Tutum

Demokratik tutum; aile tarafından çocuğun ayrı bir birey olarak kabul edilir. Bu tutumda çocuğun özgür bir kişilik geliştirmesi ve fikirlerini net olarak ifade etmesi teşvik edilir. Demokratik tutum sergileyen ebeveynler; destekleyici ve hoşgörülü bir tavır içinde, çocuğun da kabul edebileceği mantıklı bir denetime başvururlar. Çocuğa tercih ve söz hakkı veren alternatifler sunup isteklerde bulunurlar. Bu tutumda olan ailelerde ortaya çıkan sorunlar aile içi etkili bir iletişim ile çözümlenerek huzurlu bir ortamın devamı sağlanır. Demokratik tutum uygulanan ailelerde hangi davranışın sonucunda ne olacağı açıktır. Ailede kurallar vardır ve bu kurallar aile üyeleri tarafından belirlenmiştir. Aile içinde sevgi ve saygı çok önemlidir. Ebeveynler

⁶⁴Eleanor E. Maccoby, ve John A. Martin, “Socialization in the Context of the Family: Parent-Child Interaction”, E. M. Hetherington (ed.), P. H. Mussen (Seri ed.), *Handbook of Child Psychology Vol. 4: Socialization, Personality and Social Development*, Wiley Publishing, New York, NY, 1983, s.1-101

⁶⁵ Nancy Darling ve Laurence Steinberg, “Parenting Style as Context: An Integrative Model”, *Psychological Bulletin*, 1993, 113, s. 487-496.

⁶⁶Feyza Bozdemir ve Bülent Gündüz, “Bağlanma Stilleri, Anne Baba Tutumları ve Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Duygusal Zeka İle İlişkileri”, *International Journal of Human Sciences*, 2016, 13(1), s. 1797-1814.

çocuklarına iyi bir model olmanın öneminin farkındadır ve bu amaçla hareket ederler.⁶⁷

Ebeveynleri tarafından demokratik tutumla yetiştirilen çocuklar, kendine güvenen, başkalarına karşı saygılı, sınırlarını bilen, sorumluluk duygusu gelişmiş, kendi duygu ve düşüncelerini savunabilen, hoşgörülü, farklı fikirlere karşı saygılı vb. kişilik özelliklerine sahiptirler.⁶⁸

“Demokratik anne-baba tutumuna sahip bir ailede, anne babalar yakın ve ilgilidir. Çocuğun varlığına ve isteklerine saygı duyulmakta, sabırlı ve duyarlı bir şekilde çocuklar dinlenmekte, aile içinde verilecek olan kararlarda çocukların görüşleri alınmakta, çocuğun duygularına değil, davranışlarına sınır konulmakta, eleştiri, kişiliğe değil, yaptığı işe yönelik yapılmaktadır. Çocuğa güven duyulmakta ve çocuk desteklenmektedir. Uyulması gereken kurallar önceden belirlenmiş ve sınırları çizildiği için, çocuk, hangi davranışı yaptığında ödül, hangi davranışı yaptığında ceza alacağını bilmektedir. Bu tutuma sahip aile içinde yetişen çocukların genellikle, sosyal yeterliliğe sahip, becerikli, yardımsever, arkadaş canlısı, diğer insanların gereksinimlerine duyarlı olan, ne istediğini bilen, özgüven ve sosyal sorumluluk sahibi çocuklar oldukları görülmektedir.”⁶⁹

Demokratik ebeveyn tutumunda; aile içinde sağlıklı bir iletişim kurulmakta ve çocuğa duygusal bir destek sağlanmakta olup çocuğun özerklik geliştirmesine yardımcı olunmaktadır. Bununla birlikte disiplinli bir ortamda, çocuğun belirli standartlara ulaşması beklenmektedir.⁷⁰

“Demokratik tutumdaki ebeveynler çocukların davranışlarını mantıklı ve sonuç odaklı bir davranış tarzı ile yönlendirirler. Çocuğun kendini ifade edebilmesini destekler. Evde ve sosyal yaşamdaki kuralların sebeplerini çocuğun anlayabileceği şekilde açıklarlar. Her zaman konuşarak uzlaşma taraftarıdır. Aynı zamanda çocuğun belli bir disiplin içinde olması da desteklenir. Çocuk ile ebeveyn arasında fikir ayrılıkları yaşansa da bu çatışmanın çözümü çocuğu engellemeden gerçekleştirilir. Yetişkin olarak kendilerine ait bir görüş açıları vardır ama çocuğun kişisel ilgilerini görmezden gelmez. Bu tutum ile çocuk yetiştiren ebeveynler

⁶⁷ Aylin Dursun, “Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Davranış Problemleriyle Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2010, s. 32-33 (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**)

⁶⁸ Selin İkiz, “Okulöncesi Dönem Çocuklarında Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlığın Ebeveyn Tutumları Açısından İncelenmesi”, Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitim Programı, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, 2015, s. 38, (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**)

⁶⁹ Meral Taner Derman ve Handan Asude Başal, “Okulöncesi Çocuklarında Gözlenen Davranış Problemleri ile Ailelerinin Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişki”, **Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2013, 2(1), s. 115-144

⁷⁰ Nebi Sümer vd., “Anne-Baba Tutum Ve Davranışlarının Psikolojik Etkileri: Türkiye’de Yapılan Çalışmalara Toplu Bakış”, **Türk Psikoloji Yazıları**, 2010, 13 (25), s. 42-59.

çocukların şimdiki davranışlarını destekledikleri gibi gelecekteki gösterecekleri davranışları için belli standartlar belirlemeye başlayabilirler.”⁷¹

Demokratik bir aile ortamında büyüyen çocukların, ebeveynlerinin değerlerini içselleştirerek olumlu gelişim ve uyum özellikleri gösterdikleri sosyal-duygusal yeterliklerinde ve duygularını düzenlemede daha iyi oldukları gözlenmiştir. Esnek ve sıcak demokratik ebeveyn tutumu bir çocuğun sosyal, bilişsel, ahlaki ve duygusal gelişiminde en yararlı tutum olarak kabul görmektedir.⁷²

“Demokratik tutumda ki aile ortamında yetişen çocuklar yaratıcı, girişimci, fikirlerini özgürce ifade edebilen, kuralları sorgulayan, alternatif çözüm yolları üretebilen, benlik algısı yüksek ve paylaşımcı gibi olumlu özelliklere sahip olurlar.”⁷³

Dengeli, benimseyici, güven verici, destekleyici olarak da ifade edilen demokratik tutum, ideal anne baba tutumudur. Demokratik tutuma sahip olan anne babalar çocuğunun biricikliğine inanmakta ve onun bağımsız bir birey olarak gelişimine destek vermektedirler.⁷⁴

2.3.2. Otoriter Tutum

Ebeveynler için çocuğun ayrı bir birey olduğu kabul etmeyen, çocuğun sahibi ebeveyn olduğu düşüncesinin yer aldığı bir tutumdur. Otoriter anne babalar için çocuğu kontrol etmek ve onun davranışlarını kendi kurallarına, standartlarına göre düzenlemek, şekillendirmek büyük önem taşımaktadır. Yetişkinlerin çocuğa yönelik kullandıkları güç, yakınlık ve sevgi içermemektedir. Çocukla açık iletişim kuramazlar çünkü onlara göre yetişkin dünyası ile çocuğun ki farklıdır ve çocuklar büyüklerin dünyasını anlayamazlar. Bu anne babaların disiplin yöntemi olarak daha çok fiziksel cezayı kullandıkları bilinmektedir.⁷⁵

Fiziksel cezanın dışında suçlama, korkutma, aşağılama, ayıplama gibi davranışlara da başvurabildikleri görülmektedir. Çocuk anne babanın

⁷¹Diana Baumrind, “Effects of Authoritative Parental Control on Child Behaviour”, *Child Development*, 1996, 37(4), s. 887-907.

⁷²Ramazan SAK vd., “Okul Öncesi Dönem: Anne Baba Tutumları”, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2015, 11(3), s. 972-991

⁷³ Fatih Aydoğdu ve Mücahit Dilekmen, “Ebeveyn Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi “ *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2016, 11 (2), s.569-584

⁷⁴Feyza Bozdemir ve Bülent Gündüz “Bağlanma Stilleri, Anne Baba Tutumları ve Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Duygusal Zeka İle İlişkileri”, *International Journal of Human Sciences*, 2016, 13(1), s. 1797-1814.

⁷⁵Hülya Gülay Ogelman, Alev Önder, “Annelerin Tutumlarına Göre 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal-Duygusal Uyum Düzeyleri”, *Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2011, 1 (1), s. 89-105.

kendisinin süreli eleştirmesinden çekinip korkar ve her davranışında hata yapma korkusu yaşayabilmektedir.⁷⁶

“Aile ortamında ebeveynlerin otoriter tutumuyla ezilen ve cezaya maruz kalan bu çocuklar ev dışında saldırgan tavırlar sergileyebilmektedirler. Çünkü aile içinde sergilenen bu tutum karşısında çocukta güçlü olan tarafın diğerini ezeceğine ilişkin bir yargı oluşmaktadır. Bu çocuklar, otoriteye karşı itaatkar olup ondan çekinirken; otorite baskısı kalktığında isyankar davranabilmektedirler. Ayrıca kendinden istenileni her zaman fazlası ile yerine getirmeye çalışırken; kendinden güçsüzlere karşı baskı uygulama ve onları ezme eğilimi gösterebilmektedirler.”⁷⁷

Otoriter anne-baba tutumlarıyla büyüyen çocuklar otoriteyle baş edebilmek için otoriteye boyun eğmekte ve istenilen davranışın dışına çıkmamaktadırlar. Bu durum özellikle şiddetli cezanın uygulandığı ve cezadan kurtulmanın tek yolunun boyun eğmek olduğu ortamlarda görülmektedir. Bu çocukların çoğu yetişkin olduktan sonra da otoriteye sorgusuz uymayı sürdürmekte ve her ortamda gücü simgeleyen her şeye karşı boyun eğebilmektedirler. Çoğunlukla dıştan denetim boyutunda yer alan bu çocuklar kendi gereksinimlerini görmezden gelmekte, kendi düşüncelerini savunamamakta ve aldığı kararların da arkasında duramayabilmektedirler. Çocuk kendini çevresindeki diğer bireylerin isteklerini yerine getiren bir araç olarak görerek, artık kendi yaptıklarından sorumlu olmadığını düşünebilmektedir.⁷⁸

Otoriter tutum, çocuğun kişiliğini yok sayan, kendine olan güvenini ortadan kaldıran bir tutumdur. Bu tutumda ebeveynler katı bir disiplin uygular. Çocuk her kurala uymak zorundadır. Ebeveynlerin birisi ya da her ikisinin baskısı altında kalan çocuk, nazik, dürüst, sessiz, uslu ve dikkatli olmasına karşılık, küskün, çekingen, aşırı hassas, edilgen bir yapıya dönüşebilir. Baskıcı ve otoriter aile ortamında yaşayan çocuk, hangi davranışın hangi tepkiyle karşılaşacağı hakkında bir fikre sahip değildir. Bu nedenle çocuğun kaygılı bir belirsizlik içinde isyankar ya da boyun eğici olması mümkündür. Cezalandırıcı ve suçlayıcı ebeveynlerin çocuklarının, kolayca ağlayabilen çocuklar olduğu görülür. Baskı altında büyüyen çocuklarda, aşağılık duygusu da gelişebilir. Böyle bir ailede yetişen çocuk dıştan denetimli bir

⁷⁶ Aylin Dursun, “Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Davranış Problemleriyle Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2010, s. 32-33 (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**).

⁷⁷ Selin İkiz, “Okul öncesi Dönem Çocuklarında Fiziksel Ve İlişkisel Saldırganlığın Ebeveyn Tutumları Açısından İncelenmesi”, Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitim Programı, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, 2015, s. 38, (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**)

⁷⁸ Fatma Alisinanoğlu, “Çocukların Denetim Odağı ile Algıladıkları Anne Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2003, 1(1), s. 97-107.

kişilik yapısı oluşturur. Çünkü içinden geldiği gibi davranmak yerine olması gerektiği gibi davranmak biçiminde koşullandırılır.⁷⁹

“Otoriter tutuma sahip anne-babalar, çocuğun nedenini kavrayamadığı yasaklar, kişiliğine yönelik eleştiriler yöneltmekte, çocuğa fiziksel cezanın yanında sözlü cezalar da vermektedirler. Korku nedeniyle ya da anne babasının olası bir patlamasını engellemek için iyi davranan çocuklar, otoriteden uzak olduklarında onlara hizmet edecek olan içsel disiplini geliştirememektedirler. Otoriter ailede yetişen çocuklarda, sevginin esirgenmesi ve sık uygulanan cezalar nedeniyle, olumsuz benlik algısı, kendine güvensizlik, isteksizlik, çekingenlik ve pasif bir kişilik yapısı gelişmektedir. Özellikle erkek çocuklarda yüksek saldırganlık gibi olumsuz davranışlar geliştiği özgüven eksikliği ve anne babalarının kendilerini sevmediklerine dair inançlar geliştirilmesi nedeniyle okulda ve çevrede saldırgan yaramaz, başkalarına zarar veren ve derslerinde başarısız olan çocuklar durumuna düştükleri belirlenmiştir. Aşırı baskıcı ve otoriter bir aileye sahip olma, böyle bir ailede çocuğun sürekli azarlanarak eleştirilmesi, kıskançlık, ilgisizlik ve sevgisizlik yaşanması çocuğun çözemediği korku, kaygı, yalnızlık ve aşağılık duygusu gibi faktörler tırnak yeme davranışının sergilenmesine neden olmaktadır.”⁸⁰

Otoriter ebeveynlik tutumunda anne babalar katı bir disiplin anlayışına sahiptir ve çocuklar, duygusal destek ve ilginin yetersiz olduğu bir ortamda yetişmektedir. Çocuktan mutlak bir itaat beklenmektedir.⁸¹

Aileler mutlak bir standarda, dini bir motivasyona veya daha güçlü bir otoriteye göre çocukların davranış ve tutumlarını değerlendirmeye, kontrol etmeye ve şekillendirmeye çalışmaktadırlar.⁸²

Bu ebeveynlik tutumuyla büyüyen çocukların özsaygılarının düşük, kaygı düzeylerinin yüksek olduğu ve genelde uyum sorunları yaşadıkları görülmektedir.⁸³

Ayrıca, bu aile ortamında büyüyen çocuklarda öfke gelişimi ve dışa yönelim sorunları gözlenmektedir.⁸⁴

⁷⁹ Haluk Yavuzer, Ana-Baba Ve Çocuk, 26.Basım, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2016, s.28-29

⁸⁰ Elizabeth Pantley, Çocuklarımıza Verdiğimiz Gizli Mesajlar, Çev.Hande Gürel, HYB yayınları, Ankara, 2002, s.38

⁸¹ Nebi Sümer vd.,“Anne-Baba Tutum ve Davranışlarının Psikolojik Etkileri: Türkiye’de Yapılan Çalışmalara Toplu Bakış”, *Türk Psikoloji Yazıları*, 13 (25), s. 42-59.

⁸² Diana Baumrind vd. “Effectsof Preschool Parents’ Power Assertive Patterns And Practices on Adolescent Development”. *Parenting: Science and Practice*, 2010, 10, s. 156-201.

⁸³ Craig H. Hart vd., “Parenting Skills And Social-Communicative Competence in Childhood”, J. O. Greene ve B. R. Burleson (ed.), *Handbookof Communication and Social Interaction Skills*, Erlbaum Publishing, Mahwah, NJ, 2003, s. 753-797

2.3.3. Aşırı Koruyucu Tutum

Aşırı koruyucu tutuma sahip olan ebeveynler, çocuğun kendi başına yetemeyeceğini düşünerek çocuğun sürekli korunması gerektiği inancına sahiptirler. Bu tutumu sergileyen anne ve babalar çocuğun yapması gereken pek çok şeyi, çocuk zorlanmasın, yorulmasın, üzülmesin düşüncesiyle kendileri yapmaktadırlar. Aynı zamanda bu ebeveynler, çocuklarına derin bir duygusal bağla bağlanarak öylesine bütünleşir ki, onun büyüdüğünü ve olgunlaşabileceğini asla kabul etmek istemez. Böyle bir düşüncenin sonucunda bu tür bir tutumla yetişmiş olan çocuklar kendi başlarına kararlar almada zorlanabilmekte, ileriki yıllarda bile kendilerini koruyacak ve himaye edecek birini arayabilmektedirler. Ayrıca ebeveynleri tarafından sürekli korunan çocuk savunmasızdır, kendini korumayı öğrenememiş, utangaç bir kimlik yönelmesi ile birlikte sorumsuz, şımarık umursamaz bir kişilik geliştirebilmektedirler.⁸⁵

Aşırı koruyucu ebeveyn tutumunda, çocuğa gerektiğinden fazla kontrol ve özen gösterilmesi sonucunda aşırı bağımlı, güvensiz, duygusal kırıklıkları olan bir kişilik gelişmektedir. Çocuğun ruhsal ve fiziksel gelişimine, bireysel düşünce ve özgüven gelişimine de engel olunmaktadır. Ebeveynlerin aşırı koruyuculuğu çocuğun okula uyumu ve okul başarısını da etkilemektedir. Ayrıca, bu aile ortamında büyüyen çocuklarda utangaçlık problemi görülmektedir.⁸⁶

Koruyucu tutumun temel özelliklerinden birisi, çocuğun kendi başına karşılayabileceği ihtiyaçlarını bile anne babanın üstlenmesi ve çocuğa bu anlamda sorumluluk vermemesidir. Bu tutumu sergileyen anne babalar, çocuğun kendilerine bağlı olmasını bekler. Çocukların yetişkin bir birey olmaya yönelik davranışları hoş karşılanmaz.⁸⁷

Aşırı koruyucu tutuma sahip ebeveynler, olması gerekenden fazla kontrol, ilgi ve özen göstererek çocuğun tüm ihtiyacını karşılamakta, tüm hareketlerine ve ilişkilerine sınırlamalar getirmektedirler. Çocuk adına tüm kararı vermekte, çocuğun ihtiyaç duymadığı olaylara bile müdahalede bulunmakta, çocuğun yapması kendileri

⁸⁴James Snyder vd., "Child Anger Regulation, Parental Responses to Children's Anger Displays and Early Child Antisocial Behavior", *Social Development*, 2003, 12, s. 335-360.

⁸⁵Selin İkiz, "Okulöncesi Dönem Çocuklarında Fiziksel Ve İlişkisel Saldırganlığın Ebeveyn Tutumları açısından İncelenmesi", Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitim Programı, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, 2015, s. 38, **(Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi)**

⁸⁶Kenneth H. Rubin ve Kim B. Burgess, "Parents of Aggressive and Withdrawn Children", Marc H. Bornstein (ed.), *Handbook of Parenting Vol. 1: Children and Parenting*, Sage Publishing, Hillsdale, NJ, 2002, s. 383-418

⁸⁷Feyza Bozdemir ve Bülent Gündüz, "Bağlanma Stilleri, Anne Baba Tutumları ve Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Duygusal Zeka İle İlişkileri", *International Journal of Human Sciences*, 2016, 13(1), s. 1797-1814

yapmaktadır. Çocuğun bağımsız davranmasını ve kendine güven duymasını engelleyip, dıştan denetimli, diğer kimselere bağımlı utangaç ve güvensiz bir kimlik kazanmalarına neden olmaktadır. Bu ailede yetişen çocuklar, kendi hayatlarındaki olaylardan başkalarını sorumlu tutarlar.⁸⁸

“Hatta bu bağımlılık çocuğun yaşamı boyunca sürebilmekte ve aynı koruyucu tutumu gelecekte eşinden de bekleyebilmektedir. Daha çok anne çocuk ilişkisinde ortaya çıkan bu aşırı koruyuculuğun ardında, annenin duygusal yalnızlığı yatmaktadır. Aşırı koruyucu görünümdeki anne, çocuğuyla öylesine bütünleşir, ona öylesine kalkan olur ki, 2 yaşında çatal kaşık kullanabilen çocuğa 8-9 yaşlarına gelse de eliyle yemek yedirir, kendi yatağında uyutur. Bu tür davranışlarıyla çocuğuna olan sevgisini dile getirdiğini, ona yardım ettiğini sanır. Aile ortamının çocuğa kendi benliğini tanımlama olanağı vermemesi, onun, ailesinin istediği yönde bağımlı bir kişi olarak gelişmesine neden olur. Böylelikle psiko-sosyal olgunlaşması engellenmiş olur.”⁸⁹

“Bu tutumda çocuk çok fazla kontrol altındadır ve ebeveynler çocuğa çok aşırı özen gösterirler. Bu çocuklar, amaçlarına ulaşmada problemleri kendisinin yerine bir başkasının çözümlenmesini alışkanlık haline getirmektedir. Tehlikelerden, hastalıktan ve benzeri durumlardan aşırı derecede korunan çocukların, çevresini araştırması ve keşfetmesi, yaşayarak öğrenmesi engellenmektedir. Böylece olaylara seyirci kalan, başkasına bağımlı olan ve başkasının denetimi altında yaşamayı tercih eden bireyler yetişebilmektedir.”⁹⁰

Ailede aşırı bir koruma ortamı içinde yetişen çocuk, iyi huylu ve mutlu bir izlenim bırakabilir. Ancak sosyal alanda, çekingen, mutsuz ve beceriksiz olabilmektedir. Bu tutum, çocuklarda okul fobisinin ortaya çıkmasına, içine kapanmaya ve utangaçlığa sebep olmaktadır.⁹¹

2.3.4. İzin Verici Tutum

İzin verici tutum, çocuğun her yaptığını hoş karşılama, çok fazla özgürlük tanıma ve çocuğu şımartma gibi konuları içermektedir. İzin verici anne-babaların çocuklarından uygun davranışlara ilişkin beklentileri düşük düzeydedir. Çocuğun kurallara uymasına ihtiyaç duymazlar. Bu yönde bir disiplin şekli geliştirmemişlerdir.

⁸⁸Doğan Cüceloğlu, *İçimizdeki Çocuk*,36. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005

⁸⁹Haluk Yavuzer, *Ana-Baba Ve Çocuk*, 26.Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2016, s.31-33

⁹⁰Fatma Alisinanoğlu, “Çocukların Denetim Odağı ile Algıladıkları Anne Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2003, 1(1), s.97-107.

⁹¹Meral Taner Derman, Handan Asude Başal, “Okulöncesi Çocuklarında Gözlenen Davranış Problemleri ile Ailelerinin Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişki”, *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2013, 2(1), s.115-144,

Çocuklarından geleceğe yönelik bekledikleri davranış şekilleriyle ilgili bir algıları bulunmamaktadır. Bu tutumda, rahatlık, özgürlük üst düzeydeyken, disiplin ise düşük düzeydedir.⁹²

“İzin verici ebeveyn tutumu aile içinde çocuklar ile ebeveynler arasındaki duygusal bağın zayıf, çocuklar üzerinde denetim ve ilginin olmadığı, çocukların tüm kararlarını kendi başlarına vermesine göz yumulan bir çocuk yetiştirme tutumudur. Çocuğun her yaptığı hoş karşılanır. Çocuk hiçbir şekilde denetim altında değildir. Bu bakımdan çocuklar bir çeşit aile otoritesi eksikliği çekmektedirler.”⁹³

İzin verici tutuma sahip ebeveynler çocuklarıyla sıcak ilişkiler kurarlar ancak çocukları üzerindeki denetimleri azdır. Ebeveynler, çocuklarının isteklerini daima kabul etmektedirler. Ebeveynler çocuğun uyması gereken kurallar olduğu gerçeğini unutup kendi kararlarını kendisinin vermesinden yana bir tutum sergilerler. Ebeveynler isteklerini yaptırmak için asla şiddete başvurmazlar. Bu tutumun sergilendiği aileden gelen çocuklar kendilerini daha az ifade etmekte ve daha az başarı güdüsüne sahiptirler. Ebeveynler çocuğun istekleri doğrultusunda hareket eder. Çocuk, olduğunca az engellenir. Çocuğun cinsel ve saldırgan dürtüleri bile kabul edilir. Çocuğun seçimlerine, yemek, uyku ve oyun saatlerine karışılmaz.⁹⁴

“Bu tutum ihmalkar ve aşırı hoşgörölü olarak iki farklı boyutta incelenir. İhmalkar ebeveyn, çocuğun yaşamıyla ilgilenmez. Bu ebeveynler için çocuklarından daha önemli olarak kendi sosyal yaşamlarını gözetirler. Böyle bir ortamda özellikle benlik kontrolü olmayan, sosyal yönü gelişmemiş, bağımsızlığını elde edemeyen çocuklar yetişir. Bu çocuklar ebeveynlerinin kendileri ile ilgilenmesine büyük ihtiyaç hissederler. Her şeye kayıtsız ve ilgisiz olan aile, çocuğun saldırganlığı körükler. Aşırı hoşgörölü tutumdaki ebeveynler, çocuklarının karşısında sınırları olmayan, teslim olan, onların ısrarlı isteklerini yerine getiren, fazlasıyla özgürlük tanıyan, onları şımartan, kolaylıkla boyun eğen, aşırı ölçütlerde çocuklarını ihmal eden ve terk edebilen ebeveynlerdir. Çocuğu ile çok ilgiliymiş gibi görünen bu ebeveynler, çocuklarından az sayıda talepte bulunmakta başarısız bir kontrol sergilemektedirler. Böyle bir ortamın sosyal gelişim yönü yetersiz ve benlik kontrolü düşüktür. Bunun sonucu olarak, çocuklar hiçbir zaman kendi davranışlarını kontrol etmeyi

⁹² Hülya Gülay Ogelman, Alev Önder, “Annelerin Tutumlarına Göre 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal-Duygusal Uyum Düzeyleri”, *Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2011, 1 (1), s. 89-105.

⁹³ Diana Baumrind, “Current Patterns of Parental Authority”, *Developmental Psychology Monograph*, 1971, 4 s.1-102.

⁹⁴ Selen Erdiñç, “Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Fiziksel Ve İlişkisel Saldırganlığın Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara Üniversitesi, Ankara 2009, s. 26-27 (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**)

öğrenemezler. Her zaman isteklerinin gerçekleştirilmesini bekleyerek kendi yollarının izlenmesini talep ederler. Çocuk merkezli ailelerde, çocuğun benmerkezciliği desteklendiğinden sosyal gelişiminde gecikmeler yaşanır. Bazı ebeveyn çocuklarını isteyerek bu yöntemle yetiştirmeyi tercih ederler. Çünkü onlara göre, böyle bir aile ortamında yetişen çocuğun yaratıcı ve özgüvenli olacağına inanır. Yetersiz sosyal gelişim sonucunda, arkadaşları arasında kabul edilmeyen, dışlanan bir birey olur. Nadir olarak başkalarına saygı duymayı öğrenebilir.⁹⁵

⁹⁵ Haluk Yavuzer, Ana- Baba Okulu, 20.Basım, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2016, s.121-122

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu çalışma, İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı İlkokullar bünyesindeki okulöncesi sınıflarında bağımsız anaokullarında ve kreşlerde öğrenim gören 2-6 yaşındaki çocuklara sahip ebeveynlerin yanıtladığı yarı yapılandırılmış ankete dayalı ilişkisel tarama yöntemi modeli kullanılarak yapılmıştır.

3.2. ÇALIŞMA GRUBU

Tablo-1 Cinsiyet, Medeni Durum ve Eğitim Düzeyi Dağılımı

	N	%
Cinsiyet		
Kadın	605	67,83
Erkek	287	32,17
Medeni durum		
Bekar (Boşanmış)	45	5,3
Evli	806	94,7
Eğitim Düzeyi		
İlkokul	62	6,92
Ortaokul	83	9,26
Lise	331	36,94
Ön Lisans	116	12,95
Üniversite	270	30,13
Yüksek Lisans	32	3,57
Doktora	2	,22

Katılımcı bireylerin %67,83'ünün kadın ve %32,17'sinin erkek olduğu tespit edilmiştir. Medeni durum dağılımı incelendiğinde %94,71'inin evli, %5,3'unun boşanmış olduğu, eğitim durumuna ilişkin oranlar incelendiğinde %36,94'ünün lise, %30,13'ünün üniversite ve %12,95'inin ön lisans mezunu olduğu tespit edilmiştir.

Tablo-2 Aile Tipi ve Doğum Sırasına İlişkin Dağılım

	<i>f</i>	<i>%</i>
Aile Tipi		
Çekirdek aile (anne-baba, çocuklar)	784	88,39
Geniş aile (anne baba, çocuklar, teyze-dayı-hala-amca, büyük anne-baba)	73	8,23
Parçalanmış/Boşanmış aile	30	3,38
Ailenin kaçınıcı çocuğu		
1	230	28,26
2	346	42,51
3	169	20,76
4	47	5,77
5	9	1,11
6	8	,98
7	2	,25
8	3	,37

Katılımcı bireylerin aile tipi incelendiğinde %88,39'unun çekirdek aile, %8,23'ünün geniş aile ve %3,38'inin parçalanmış aile yapısında oldukları, doğum sıraları incelendiğinde %42,51'inin 2. Çocuk, %28,26'sının 1. çocuk ve %20,76'sının ise 3. Çocuk olduğu tespit edilmiştir.

Tablo-3 Aile Aylık Gelir Düzeyine Göre Dağılım

	<i>f</i>	<i>%</i>
(Ailenizde) Evinize giren aylık gelir ne kadardır?		
1000 TL – 2500 TL arası	201	22,38
2600 TL – 4000 TL arası	434	48,33
4100 TL – 6500 TL arası	218	24,28
6500 TL ve üzeri	45	5,01

Aylık gelir dağılımı incelendiğinde %48,33'ünün 2600-4000 TL arası gelire, %24,28'inin ise 4100-6500 TL arası, %22,38'inin ise 1000-2500 TL arası gelire sahip oldukları tespit edilmiştir.

Tablo-4 Hastalık Bilgilerine İlişkin Dağılım

	<i>f</i>	<i>%</i>
Kronik bir hastalığınız (en az 6 ay ve daha uzun süren, tekrarlayan hastalık) var mı ?		
Evet	49	5,43
Hayır	854	94,57
Eğer kronik bir hastalığınız varsa bununla ilgili bir tedavi görüyor musunuz?		
Evet	20	2,21
Hayır	883	97,79
Bugüne kadar psikolojik bir rahatsızlık geçirdiniz mi?		
Evet	31	3,43
Hayır	872	96,57
Şuan psikiyatrik bir ilaç kullanıyor musunuz?		
Evet	13	1,44
Hayır	890	98,56

Katımcı bireylerin hastalık öykülerine ilişkin dağılım incelendiğinde, %5,43'ünün 6 ay ve daha uzun süren kronik bir rahatsızlığının olduğu ve %2,21'inin bu hastalığa ilişkin bir tedavi gördüğü tespit edilmiştir. %3,43'ünün bu güne kadar psikolojik bir rahatsızlık geçirdiği ve %1,44'ünün psikiyatrik bir ilaç kullandığı tespit edilmiştir.

Tablo-5 Kendine Zarar Verme Durumuna Göre Dağılım

	<i>f</i>	<i>%</i>
Bir alttaki soruda tanımlanan ve benzer biçimlerde kendinize zarar verdiğiniz oldu mu?		
Evet	6	,66
Hayır	897	99,34

Kollarınızı ya da vücudunuzun diğer yerlerini kesme ve/ya çizme		
Yok	902	99,78
Var	2	,22
Sigara ya da diğer yollarla yakma		
Yok	904	100,00
Saçlarınızı yolma		
Yok	903	99,89
Var	1	,11
Başınızı, yumruğunuzu ya da diğer beden parçalarınızı şiddetle sert yerlere vurma		
Yok	900	99,56
Var	4	,44

Katılımcıların %0,66'sının kendine zarar verdiklerini belirttikleri tespit edilmiştir. Katılımcıların 2 sinin kollarını ya da vücudunun diğer kısımlarını kesme ve ya çizme yoluyla, 1'sinin saçlarını yolma yoluyla, 4 kişinin ise Başını, yumruğunu ya da diğer beden parçalarını şiddetle sert yerlere vurma yoluyla kendisine zarar verdiklerini belirttikleri tespit edilmiştir.

Tablo-6 Aile Üyelerine Şiddet Uygulama Durumuna Göre Dağılım

	<i>f</i>	<i>%</i>
Aile üyelerinden birine yukarıdaki zarar verme davranışlarından bir ya da bir kaçını uyguladınız mı?		
Evet	6	,66
Hayır	897	99,34

Katılımcıların 6'sının aile üyelerine şiddet uyguladıklarını belirttikleri tespit edilmiştir.

Tablo-7 İntihar Girişimine Göre Dağılım

	<i>f</i>	<i>%</i>
Daha önce intihar girişiminde buldunuz mu?		
Evet	4	,44
Hayır	899	99,56

İntihar türü		
İlaç veya kimyasal herhangi bir madde olarak	3	75,00
Kesici veya delici bir alet ile	1	25,00
Üstteki soruya yanıtınız evet ise, bu olayın oluş sıklığını aşağıdakilerden hangisi en iyi tanımlar?		
Yaşamda birkaç kere	3	100,00
Ailenizdeki bireylerin(anne/baba/kardeşler) bu zamana kadar hiç intihar girişimi oldu mu?		
Evet	6	,66
Hayır	897	99,34

Katılımcı bireylerin 4 kişinin daha önce intihar girişiminde buldukları tespit edilmiştir. İntihar girişiminde bulunana 4 kişiden 3'ünün ilaç kimyasal madde kullanarak, 1'sinin ise kesici ve delici bir alet ile girişimde bulunduğunu belirttiği tespit edilmiştir. Bu girişimleri hayatlarında birkaç kere denediklerini belirttikleri tespit edilmiştir. Katılımcı bireylerin 6'sının ailesinde bireylerin daha önce intihar girişiminde buldukları tespit edilmiştir.

3.3. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın örnekleme, İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı İlkokullar bünyesindeki okulöncesi sınıflarında, bağımsız anaokullarında ve kreşlerde öğrenim gören 2-6 yaşındaki çocuklara sahip ebeveynlerinden oluşan 902 kişilik homojen bir gruptur.

3.3.1. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan veriler üç ölçme aracı ile toplanmıştır.

3.3.2. Sosyodemografik Veri Formu

Sosyodemografik özelliklerin araştırıldığı formda kişilere cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, aile tipi, çocuk sayısı, gelir düzeyi, geçirdiği psikolojik hastalıklar, aile yaşantıları ile ilgili sorular yöneltilmiştir.

3.3.3. Çocukluk Çağı Ruhsal Travma Ölçeği

Bernstein ve ark. tarafından geliştirilen bu değerlendirme aracı üç tanesi travmanın minimize edilmesini ölçen maddeler olmak üzere toplam 28 sorudan oluşmaktadır. Bu ölçek ile çocukluk çağı cinsel, fiziksel, emosyonel (duygusal) istismarı ve emosyonel ve fiziksel ihmalini konu alan beş alt puan ile bunların birleşiminden oluşan toplam puan elde edilmektedir. Önceki biçimi 53 maddeden oluşmakta olan, ancak sonradan özgün yazarınca kısaltılan bu ölçek İngilizce özgün

biçiminden Türkçe'ye çevrilmiş, her iki dile hakim bir uzman tarafından İngilizce' ye geri çevrilmiş, iki versiyon arasında tutarlılık sağlanmıştır. Vedat Şar ve ark.tarafından ölçeğin ilk çevirisi ile pilot çalışma yapılmış, maddelerin anlaşılabilirliği görüldükten sonra ölçeğe son şekli 2012' de verilmiştir.

CTQ puanlarının hesaplanmasında önce olumlu ifadelerden(madde 2,5,7,13,19,26,28) elde edilen puanlar ters çevrilir. (örneğin 1 puan 5 puana, 2 puan 4 puana döndürülür). Beş alt puanın toplamı CTQ toplam puanını verir. Alt puanlar 5-25, toplam puan 25-125 arasındadır. Olumlu ifade olmasına rağmen minimizasyonla ilgili (madde 10, 16, ve 22) maddelerin puanlarını ters çevirmeye gerek yoktur. Çünkü bu üç madde sadece travmanın inkarını ölçmekte ve toplam puanı etkilememektedir. Minimizasyon puanını hesaplamak için bu üç maddenin her birinden alınan sadece 5 puan (en yüksek) cevapları hesaba katılır ve bunları hepsi 1 puan olarak sayılır. Bunların toplanması ile 0-3 puan arasında bir minimizasyon puanı elde edilir. Duygusal (emosyonel) istismar 3,8,14,18,25 numaralı maddelerle, fiziksel istismar9,11,12,15,17 numaralı maddelerle, fiziksel ihmal1,4,6,2,26 numaralı maddelerle, duygusal (emosyonel) ihmal 5,7,13,19,28 numaralı maddelerle, cinsel istismar 20,21,23,24,27 numaralı maddelerle değerlendirilmektedir.⁹⁶

3.3.4. Ebeveyn Tutum Ölçeği

Bu ölçek, araştırmacılar tarafından 2-6 yaş arasında çocuklara sahip olan ebeveynlerin çocuk yetiştirme davranışlarını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Hazırlanan ölçek likert tarzındadır. Oluşturulan maddeler davranış biçimleri şeklinde olup, her bir davranış biçiminin karşısında sıklık oranlarına göre farklılaşan 5 seçenek bulunmaktadır. Bunlar; “Her zaman böyledir”; “Çoğunlukla böyledir”; “Bazen böyledir”;“Nadiren böyledir” ve “Hiçbir zaman böyle değildir” şeklinde oluşturulmuştur. Böylece soru maddelerini yanıtlayan anne-babaların, söz edilen davranışı ne sıklıkta yaptıklarını ifade etmeleri sağlanmıştır. Her madde için bu seçeneklerden biri işaretlenmektedir.

Maddelerin puanlanmasında “Her zaman böyledir” 5, “Hiçbir zaman böyle değildir” ise 1 puan alır. Her boyuttan alınan puanlar ayrı ayrı hesaplanarak her boyut için bir puan elde edilmektedir. Yüksek puan almak o boyutun temsil ettiği davranış şeklini benimsemek anlamına gelmektedir.

Ebeveyn Tutum Ölçeğinin boyutlarının güvenilirliklerini tespit etmek üzere iç tutarlık katsayıları incelenmiş, her bir boyutun Cronbach Alfa güvenilirlik katsayıları

⁹⁶ Vedat Şar vd., “Çocukluk Çağı Ruhsal Travma Ölçeğinin Türkçe Uyarlamasının Geçerlilik ve Güvenilirliği”, *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Sciences*, 2012, 32(4) s.1054-1063

hesaplanmıştır. Analizler, araştırmaya katılan 420 anne ve baba yanıtları üzerinden gerçekleştirilmiştir. Boyutların Cronbach alfa güvenilirlik katsayıları demokratik boyut için .83, otoriter boyut için .76, aşırı koruyucu boyut için .75 ve izin verici boyutu için .74'tur.⁹⁷

3.4. VERİLERİN TOPLANMASI

İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı ilkokullar bünyesindeki okulöncesi sınıflarında, bağımsız anaokullarında ve kreşlerde okul yöneticileri ve öğretmenlerin destek ve çabaları ile öğrenim gören 2-6 yaşındaki çocuklara sahip ebeveynlere ulaşılmıştır. Katılımcılara gönüllülük esasına göre kapalı zarf içinde anket sunulmuş anketi yanıtlayan katılımcılar yine kapalı zarf ile teslim etmişlerdir. 9 aylık bir süre içinde 902 katılımcıya ulaşılmıştır.

3.5. VERİ ANALİZ TEKNİKLERİ

Yapılan bu çalışmada katılımcılara uygulanan ölçeklerden elde edilen veriler kodlanarak, nicel verilerin analizi SPSS 23 (Statistical Package For Social Sciences) paket programı aracılığı ile yapılmıştır. Kategorik değişkenlere ilişkin verilerin frekans ve yüzde değerleri hesaplanmıştır. Değişkenler arası yordayıcılık ilişkileri için regresyon analizi yapılmıştır. İki grup karşılaştırmalarında gruplarda yer alan örneklem sayısının 30 ve üzeri olması durumunda t testi, altında olması durumunda ise Mann Whitney U testi uygulanmıştır. İki'den fazla grup karşılaştırmalarında ise tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır.

⁹⁷ Evren K.Demir ve Gül Şendil, "Ebeveyn Tutum Ölçeği", *Türk Psikoloji Yazıları*, 2008, 11 (21), s. 15-25

DÖRDÜNCÜBÖLÜM

BULGULAR

Güvenilirlik Analizi

Tablo-8 Ölçeklere İlişkin Güvenilirlik Analizi Katsayıları

	Cronbach's Alpha	N
Ebeveyn Tutum Ölçeği		
Demokratik Tutum	0.861	17
Otoriter Tutum	0.731	10
Koruyucu Tutum	0.739	9
İzin Verici Tutum	0.709	9
Çocukluk Çağı Ruhsal Travma Ölçeği($\alpha=0,857$)		
Duygusal İstismar	0.769	5
Fiziksel İstismar	0.693	5
Fiziksel İhmal	0.609	5
Duygusal İhmal	0.850	5
Cinsel İstismar	0.816	5

Ölçme araçları vasıtası ile toplanan veri setinin iç tutarlılığını test etmek için hesaplanan cronbach alfa katsayıları incelendiğinde katsayıların 0.861 ile 0.693 arasında (orta derecede güvenilir ile yüksek derecede güvenilir) olduğu tespit edilmiştir. Bu değerler veri setinden hareketle genellemeler yapılabileceğini göstermektedir.

Tablo-9Çocukluk Çağı İstismar Varlığının Dağılımı

		Count	Column N %
Duygusal İstismar	Yok	673	74,45
	Var	231	25,55
Fiziksel İstismar	Yok	7	,77
	Var	897	99,23
Fiziksel İhmal	Yok	562	62,17
	Var	342	37,83
Duygusal İhmal	Yok	697	77,10
	Var	207	22,90
Cinsel İstismar	Yok	3	,33
	Var	901	99,67
Toplam İstismar	Yok	613	67,81
	Var	291	32,19

Ebeveynlerin, %25,55'sinde duygusal istismar, %99,23'inde fiziksel istismar, %37,83' sinde fiziksel ihmal, %22,90'inde duygusal ihmal, %99,67'sında cinsel istismar ve %32,19'unda ise toplam istismar olduğu tespit edilmiştir.

Tablo-10 Çocukluk Çağı Ruhsal Travması İle Ebeveyn Tutumu Arası Anlamlı İlişki Olup Olmadığını Tespit Etmek Amacıyla Yapılan Pearson Korelasyon Analizi

		Duygusal İstismar	Fiziksel İstismar	Fiziksel ihmal	Duygusal ihmal	Cinsel İstismar	Toplam İstismar	Demokratik Tutum	Otoriter Tutum	Aşırı Koruyucu Tutum	İzin Verici Tutum
Duygusal İstismar	r	1	,333**	,366**	,564**	,399**	,789**	-,070*	,204**	-0,019	,200**
	p		0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,035	0,000	0,566	0,000
	N	902	902	902	902	902	902	902	902	902	902
Fiziksel İstismar	r	,333**	1	,239**	,200**	,365**	,508**	0,016	,223**	-,097**	,170**
	p	0,000		0,000	0,000	0,000	0,000	0,624	0,000	0,004	0,000
	N	902	902	902	902	902	902	902	902	902	902
Fiziksel ihmal	r	,366**	,239**	1	,478**	,190**	,681**	-,253**	,182**	-,118**	,119**
	p	0,000	0,000		0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
	N	902	902	902	902	902	902	902	902	902	902
Duygusal ihmal	r	,564**	,200**	,478**	1	,174**	,851**	-,230**	,316**	-0,014388447	,298**
	p	0,000	0,000	0,000		0,000	0,000	0,000	0,000	0,666	0,000
	N	902	902	902	902	902	902	902	902	902	902
Cinsel İstismar	r	,399**	,365**	,190**	,174**	1	,475**	-0,023	,137**	-0,040	,199**
	p	0,000	0,000	0,000	0,000		0,000	0,482	0,000	0,229	0,000
	N	902	902	902	902	902	902	902	902	902	902
Toplam İstismar	r	,789**	,508**	,681**	,851**	,475**	1	-,201**	,328**	-,069*	,301**
	p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000		0,000	0,000	0,039	0,000
	N	902	902	902	902	902	902	902	902	902	902
Demokratik Tutum	r	-,070*	0,016	-,253**	-,230**	-0,023	-,201**	1	-,215**	,316**	0,043
	p	0,035	0,624	0,000	0,000	0,482	0,000		0,000	0,000	0,200
	N	902	902	902	902	902	902	902	904	904	904
Otoriter Tutum	r	,204**	,223**	,182**	,316**	,137**	,328**	-,215**	1	,130**	,291**
	p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000		0,000	0,000
	N	902	902	902	902	902	902	902	904	904	904
Aşırı Koruyucu Tutum	r	-0,019	-,097**	-,118**	-0,014	-0,040	-,069*	,316**	,130**	1	,170**
	p	0,566	0,004	0,000	0,666	0,229	0,039	0,000	0,000		0,000
	N	902	902	902	902	902	902	904	904	904	904
İzin Verici Tutum	r	,200**	,170**	,119**	,298**	,199**	,301**	0,043	,291**	,170**	1
	p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,200	0,000	0,000	

	N	902	902	902	902	902	902	904	904	904	904
--	---	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Çocukluk çağı travmaları ile ebeveyn tutumları arasında anlamlı ilişki olup olmadığını tespit etmek amacı ile yapılan pearson korelasyon analizi sonucunda; duygusal istismar düzeyinin, demokratik ($=-0,070, =0,035$) tutum düzeyi ile negatif yönlü, otoriter tutum ($=0,204, =0,000$) ve izin verici tutum ($=0,200, =0,000$) arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Duygusal istismar düzeyi arttıkça demokratik tutum düzeyi azalırken otoriter ve izin verici tutum düzeyi artmaktadır.

Fiziksel istismar düzeyinin, aşırı koruyucu tutum ($=-0,097, =0,003$) tutum ile negatif yönlü, otoriter tutum ($=0,223, =0,003$) ve izin verici tutum ($=0,170, =0,003$) ile arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Fiziksel istismar düzeyi arttıkça aşırı koruyucu tutum düzeyi azalırken otoriter tutum ve izin verici tutum düzeyi artmaktadır.

Fiziksel ihmal düzeyinin, demokratik tutum ($= -0,253, =0,000$) ve aşırı koruyucu tutum ($=-0,118, =0,000$) düzeyi ile negatif yönlü anlamlı ilişki olduğu tespit edilirken, otoriter Tutum ($=0,182, =0,000$) ve izin verici tutum ($=0,119, =0,000$) düzeyi ile pozitif yönlü anlamlı ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Fiziksel ihmal düzeyi artarken demokratik ve aşırı koruyucu tutum düzeyi azalırken otoriter ve izin verici tutum düzeyi artmaktadır.

Duygusal ihmal düzeyinin, demokratik tutum ($= -0,230, =0,000$) düzeyi ile negatif yönlü anlamlı ilişki olduğu tespit edilirken, otoriter tutum ($=0,316, =0,000$) ve izin verici tutum ($=0,298, =0,000$) düzeyi ile pozitif yönlü anlamlı ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Duygusal ihmal düzeyi artarken demokratik tutum düzeyi azalırken otoriter ve izin verici tutum düzeyi artmaktadır.

Cinsel istismar düzeyinin, otoriter tutum ($=0,137, =0,000$) ve izin verici tutum ($=0,199, =0,000$) düzeyi ile pozitif yönlü anlamlı ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Cinsel istismar düzeyi artarken otoriter ve izin verici tutum düzeyi artmaktadır.

Toplam istismar düzeyinin, demokratik tutum ($= -0,201, =0,000$) ve aşırı koruyucu tutum ($=-0,069, =0,039$) düzeyi ile negatif yönlü anlamlı ilişki olduğu tespit edilirken, otoriter tutum ($=0,328, =0,000$) ve izin verici tutum ($=0,301, =0,000$) düzeyi ile pozitif yönlü anlamlı ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Toplam istismar düzeyi artarken demokratik ve aşırı koruyucu tutum düzeyi azalırken otoriter ve izin verici tutum düzeyi artmaktadır.

Tablo-11 Cinsiyete Göre Ebeveyn Tutum Düzeylerinde Farklılık Olup Olmadığını Tespit Etmek Amacıyla Yapılan t Testi

	Cinsiyet	<i>f</i>	\bar{X}	<i>S . S .</i>	<i>t</i>	<i>sd.</i>	<i>p</i>
Demokratik Tutum	Kadın	605	4,27	,62	1,495	741,485	0,135
	Erkek	287	4,21	,451			
Otoriter Tutum	Kadın	605	1,95	,58	-1,234	890	0,218
	Erkek	287	2,00	,56			
Aşırı koruyucu tutum	Kadın	605	3,66	,69	-3,945	890	0,000
	Erkek	287	3,85	,61			
İzin verici tutum	Kadın	605	2,27	,64	-1,329	639,468	0,184
	Erkek	287	2,32	,56			

Cinsiyete göre ebeveyn tutum düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla yapılan t testi sonucunda; demokratik tutum ($t=1,495$, $p =0,135$), otoriter tutum ($t=-1,234$, $p =0,218$) ve izin verici tutum ($t=-1,329$, $p =0,184$) düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Bu tutum düzeylerinde kadın ve erkek ebeveynlerin tutum düzeyleri bir birine benzerdir. Aşırı koruyucu tutum ($t=-3,945$, $p =0,000$) düzeyinde ise erkeklerin ortalamalarının kadınlara göre daha yüksek olduğu yani erkeklerin kadınlara göre aşırı koruyucu tutum düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Tablo-12 Aile Tipine Göre Ebeveyn Tutum Düzeylerinde Farklılık Olup Olmadığını Tespit Etmek Amacıyla Yapılan ANOVA Testi

<i>f</i> , \bar{X} ve <i>S.S.</i> Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	<i>N</i>	\bar{X}	<i>S.S.</i>	Var. K.	<i>K.T.</i>	<i>s.d.</i>	<i>K.O.</i>	<i>F</i>	<i>P</i>
Demokratik Tutum	Çekirdek aile	784	4,26	0,54	G.Arası	,231	2	,116	0,362	0,696
	Geniş aile	73	4,22	0,79	G.İçi	282,067	884	,319		
	Parçalanmış/Boşanmış aile	30	4,32	0,49	Toplam	282,298	886			
Otoriter Tutum	Çekirdek aile	784	1,99	0,57	G.Arası	1,319	2	,660	2,039	0,131
	Geniş aile	73	1,87	0,56	G.İçi	286,040	884	,324		
	Parçalanmış/Boşanmış aile	30	1,87	0,55	Toplam	287,359	886			
Aşırı Koruyucu Tutum	Çekirdek aile	784	3,73	0,66	G.Arası	,912	2	,456	1,012	0,364
	Geniş aile	73	3,63	0,76	G.İçi	398,120	884	,450		
	Parçalanmış/Boşanmış aile	30	3,65	0,65	Toplam	399,032	886			
İzin Verici Tutum	Çekirdek aile	784	2,28	0,61	G.Arası	,625	2	,312	0,833	0,435
	Geniş aile	73	2,28	0,66	G.İçi	331,514	884	,375		

	Parçalanmış/ Boşanmış aile	30	2,43	0,53	Toplam	332,139	886			
--	-------------------------------	----	------	------	---------------	---------	-----	--	--	--

Aile tipine göre ebeveyn tutum düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda; demokratik tutum ($p = 0,696$), otoriter tutum ($p = 0,131$), aşırı koruyucu tutum ($p = 0,364$) ve izin verici tutum ($p = 0,435$) düzeylerinin aile tipine göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Farklı aile tipinde yaşayan ebeveynlerin tutum düzeyleri bir birine benzerdir.

Tablo-13 Psikolojik Hastalık Durumuna Göre Ebeveyn Tutum Düzeylerinde Farklılık Olup Olmadığını Tespit Etmek Amacıyla Yapılan t Testi

	Hastalık	<i>f</i>	\bar{X}	<i>s . s .</i>	<i>t</i>	<i>sd .</i>	<i>p</i>
Demokratik Tutum	Evet	31	4,27	,504	0,154	901	0,878
	Hayır	872	4,25	,569			
Otoriter Tutum	Evet	31	2,24	,712	2,215	31,328	0,034
	Hayır	872	1,96	,559			
Aşırı Koruyucu Tutum	Evet	31	3,73	,735	0,174	901	0,862
	Hayır	872	3,71	,669			
İzin Verici Tutum	Evet	31	2,65	,705	3,469	901	0,001
	Hayır	872	2,27	,607			

Psikolojik Hastalığa sahip olma durumuna göre ebeveyn tutum düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla yapılan t testi sonucunda; demokratik tutum ($p = 0,878$), aşırı koruyucu tutum ($p = 0,862$) ve düzeylerinin psikolojik hastalığa sahip olma durumuna göre anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Psikolojik bir hastalığa sahip olan ve olmayan ebeveynlerin tutum düzeyleri bir birine benzerdir.

Otoriter tutum ($p = 0,034$), izin verici tutum ($p = 0,001$) düzeylerinin psikolojik hastalığa sahip olma durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Psikolojik hastalığa sahip olan ebeveynlerin otoriter tutum ve izin verici tutum düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Tablo-14 Medeni Durumuna Göre Ebeveyn Tutum Düzeylerinde Farklılık Olup Olmadığını Tespit Etmek Amacıyla Yapılan t Testi

		<i>f</i>	\bar{X}	<i>s . s .</i>	<i>t</i>	<i>sd.</i>	<i>p</i>
Demokratik Tutum	Bekar	45	4,26	0,46	-0,050	849	0,960
	Evli	806	4,26	0,56			
Otoriter Tutum	Bekar	45	1,82	0,53	-1,962	849	0,050
	Evli	806	1,99	0,57			
Aşırı Koruyucu Tutum	Bekar	45	3,53	0,57	-1,932	849	0,054
	Evli	806	3,73	0,67			
İzin Verici Tutum	Bekar	45	2,21	0,65	-0,679	849	0,498
	Evli	806	2,28	0,60			

Medeni duruma göre ebeveyn tutumları incelendiğinde; demokratik tutum ($p = 0,960$), otoriter tutum ($p = 0,050$), aşırı koruyucu tutum ($p = 0,054$) ve izin verici tutum ($p = 0,498$) düzeylerinde evli ve bekar olanlar arasında anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo-15 Eğitim Durumuna Göre Ebeveyn Tutum Düzeylerinde Farklılık Olup Olmadığını Tespit Etmek Amacıyla Yapılan t Testi

<i>f</i> , \bar{X} ve <i>S.S.</i> Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	<i>N</i>	\bar{X}	<i>S.S.</i>	Var. K.	<i>K.T.</i>	<i>s.d.</i>	<i>K.O.</i>	<i>F</i>	<i>P</i>
Demokratik Tutum	İlkokul	62	4,0939	,77437	G.Arası	5,925	5	1,185	3,852	,002
	Ortaokul	83	4,1466	,88081	G.İçi	273,187	888	,308		
	Lise	331	4,2317	,58231	Toplam	279,112	893			
	Ön Lisans	116	4,3857	,38353						
	Üniversite	270	4,2997	,39104						
	Yüksek Lisans	32	4,3997	,31326						
	Toplam	894	4,2608	,55907						
Otoriter Tutum	İlkokul	62	2,1477	,71163	G.Arası	7,640	5	1,528	4,835	,000
	Ortaokul	83	1,9211	,70117	G.İçi	280,614	888	,316		
	Lise	331	2,0525	,56089	Toplam	288,254	893			
	Ön Lisans	116	1,9010	,52315						
	Üniversite	270	1,9090	,50756						
	Yüksek Lisans	32	1,7406	,39420						
	Toplam	894	1,9727	,56815						
Aşırı Korumacı Tutum	İlkokul	62	3,8306	,75871	G.Arası	19,860	5	3,972	9,311	,000
	Ortaokul	83	3,6878	,85530	G.İçi	378,800	888	,427		

	Lise	331	3,8955	,58717	Toplam	398,660	893			
	Ön Lisans	116	3,5374	,71529						
	Üniversite	270	3,5979	,62235						
	Yüksek Lisans	32	3,5490	,47179						
	Toplam	894	3,7230	,66815						
İzin Verici Tutum	İlkokul	62	2,3605	,79302	G.Arası	1,363	5	,273		
	Ortaokul	83	2,2242	,64125	G.İçi	332,772	888	,375		
	Lise	331	2,2861	,51189	Toplam	334,135	893			
	Ön Lisans	116	2,2204	,58664						
	Üniversite	270	2,3097	,66475						
	Yüksek Lisans	32	2,3264	,71338						
	Toplam	894	2,2856	,61170						
									,727	,603

Eğitim durumuna göre ebeveyn tutumları incelendiğinde; demokratik tutum ($p = 0,02$), otoriter tutum ($p = 0,000$), aşırı koruyucu tutum ($p = 0,004$) düzeylerinde eğitim durumuna göre anlamlı farklılık olduğu tespit edilirken ve izin verici tutum ($p = 0,603$) düzeyinde anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Anlamlı farklılıkların kaynağını tespit edebilmek için yapılan post hoc testi sonucunda; demokratik tutum düzeyinde, ön lisans mezunları ile ilkokul ($p = 0,042$) ve ortaokul ($p = 0,013$) mezunları arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Ön lisans mezunlarının demokratik tutum düzeylerinin ilkokul ve ortaokul mezunu olanlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Otoriter tutum düzeylerinde ise, üniversite ve yüksek lisans mezunlarının ilkokul ($p = 0,040$, $p = 0,029$) ve ortaokul ($p = 0,014$, $p = 0,042$) mezunlarına göre daha düşük bir otoriter tutum düzeyine sahip oldukları tespit edilmiştir.

Aşırı koruyucu tutum düzeylerinde ise, lise mezunlarının ön lisans ($p = 0,000$), ve üniversite ($p = 0,000$) mezunlarına göre daha yüksek bir aşırı koruyuculuk düzeyine sahip oldukları tespit edilmiştir.

Tablo-16 Doğum Sırası Durumuna Göre Ebeveyn Tutum Düzeylerinde Farklılık Olup Olmadığını Tespit Etmek Amacıyla Yapılan t Testi

<i>f</i> , \bar{X} ve <i>s.s.</i> Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	<i>N</i>	\bar{X}	<i>s.s.</i>	Var. K.	<i>K.T.</i>	<i>s.d.</i>	<i>K.O.</i>	<i>F</i>	<i>P</i>
Demokratik Tutum	1. çocuk	230	4,23	0,61	G.Arası	,542	3	,181	,572	,634
	2. Çocuk	346	4,28	0,52	G.İçi	255,805	810	,316		
	3. Çocuk	169	4,25	0,56	Toplam	256,347	813			
	4. ve yukarısi	69	4,21	0,63						
	Toplam	814	4,25	0,56						
Otoriter Tutum	1. çocuk	230	1,97	0,55	G.Arası	1,131	3	,377	1,166	,322
	2. Çocuk	346	2,00	0,56	G.İçi	261,893	810	,323		
	3. Çocuk	169	2,01	0,62	Toplam	263,023	813			
	4. ve yukarısi	69	1,87	0,55						
	Toplam	814	1,98	0,57						
Aşırı Koruyucu Tutum	1. Çocuk	230	3,67	0,73	G.Arası	1,460	3	,487	1,096	,350
	2. Çocuk	346	3,74	0,61	G.İçi	359,633	810	,444		
	3. Çocuk	169	3,74	0,68	Toplam	361,093	813			
	4. ve yukarısi	69	3,82	0,69						
	Toplam	814	3,73	0,67						
İzin Verici Tutum	1. Çocuk	230	2,31	0,64	G.Arası	2,028	3	,676	1,884	,131
	2. Çocuk	346	2,30	0,56	G.İçi	290,649	810	,359		
	3. Çocuk	169	2,30	0,62	Toplam	292,677	813			
	4. ve yukarısi	69	2,13	0,61						
	Toplam	814	2,29	0,60						

Doğum sıralamasına göre ebeveyn tutumları incelendiğinde; demokratik tutum ($p = 0,634$), otoriter tutum ($p = 0,322$), aşırı koruyucu tutum ($p = 0,350$) ve izin verici tutum ($p = 0,131$) düzeylerinde doğum sıralamasına göre anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Tablo-17 Gelir Durumuna Göre Ebeveyn Tutum Düzeylerinde Farklılık Olup Olmadığını Tespit Etmek Amacıyla Yapılan t Testi

<i>f</i> , \bar{X} ve <i>s.s.</i> Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	<i>N</i>	\bar{X}	<i>s.s.</i>	Var. K.	<i>K.T.</i>	<i>s.d.</i>	<i>K.O.</i>	<i>F</i>	<i>P</i>
Demokratik Tutum	1000 TL – 2500 TL arası	201	4,15	0,76	G.Arası	6,419	3	2,140	6,755	,000
	2600 TL – 4000 TL arası	434	4,23	0,55	G.İçi	283,140	894	,317		
	4100 TL – 6500 TL arası	218	4,38	0,37	Toplam	289,559	897			

	6500 TL ve üzeri	45	4,35	0,35						
	Toplam	898	4,26	0,57						
Otoriter Tutum	1000 TL – 2500 TL arası	201	1,96	0,63	G.Arası	10,111	3	3,370	10,813	,000
	2600 TL – 4000 TL arası	434	2,07	0,58	G.İçi	278,653	894	,312		
	4100 TL – 6500 TL arası	218	1,85	0,47	Toplam	288,764	897			
	6500 TL ve üzeri	45	1,71	0,41						
	Toplam	898	1,97	0,57						
Aşırı Korumacı Tutum	1000 TL – 2500 TL arası	201	3,85	0,73	G.Arası	4,813	3	1,604	3,573	,014
	2600 TL – 4000 TL arası	434	3,67	0,65	G.İçi	401,412	894	,449		
	4100 TL – 6500 TL arası	218	3,70	0,67	Toplam	406,225	897			
	6500 TL ve üzeri	45	3,67	0,62						
	Toplam	898	3,72	0,67						
İzin Verici Tutum	1000 TL – 2500 TL arası	201	2,30	0,62	G.Arası	,177	3	,059	,156	,926
	2600 TL – 4000 TL arası	434	2,27	0,57	G.İçi	338,168	894	,378		
	4100 TL – 6500 TL arası	218	2,29	0,66	Toplam	338,345	897			
	6500 TL ve üzeri	45	2,32	0,76						
	Toplam	898	2,29	0,61						

Aile gelirine göre ebeveyn tutum düzeyleri incelendiğinde; demokratik tutum düzeylerinde ($p = 0,000$), otoriter tutum düzeylerinde ($p = 0,000$) ve aşırı koruyucu ($p = 0,014$) tutum düzeylerinde anlamlı farklılık olduğu tespit edilirken izin verici tutum düzeylerinde anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Demokratik tutum düzeylerinde, 4100-6500 TL arası gelire sahip olanlar ile 1000-2500 TL ($p = 0,000$) ve 2600-4000 TL ($p = 0,005$) arası gelire sahip olanlar arasında 4100-6500 TL gelire sahip olanlar lehine anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Otoriter tutum düzeylerinde ise, 6500 tl ve üzeri göre sahip olanlar ile 1000-2500 TL ($p = 0,031$) ve 2600-4000 TL ($p = 0,005$) arası gelire sahip olanlar arasında 6500 TL gelire sahip olanların aleyhine anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Ayrıca 4100-6500 TL arası gelire sahip olanların tutum düzeylerinin 2500-400 TL arası gelire sahip olanlara göre tutum düzeylerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir. ($p = 0,000$)

Aşırı koruyucu tutum düzeylerinde,1000-2500 TL arası gelire sahip olanların 2600-4000 TL arası gelire sahip olanlara göre aşırı koruyucu tutum düzeylerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir. (0,009)

Tablo-18 İlaç Kullanma Durumuna Göre Ebeveyn Tutum Düzeylerinde Farklılık Olup Olmadığını Tespit Etmek Amacıyla Yapılan t Testi

		<i>f</i>	\bar{X}	<i>s . s .</i>	<i>U</i>	<i>z</i>	<i>p</i>
Demokratik Tutum	Evet	10	4,27	0,61	97,500	-0,317	0,751
	Hayır	21	4,27	0,46			
Otoriter Tutum	Evet	10	2,42	0,80	83,000	-0,932	0,351
	Hayır	21	2,17	0,67			
Aşırı Koruyucu Tutum	Evet	10	3,97	0,73	74,000	-1,313	0,189
	Hayır	21	3,63	0,73			
İzin Verici Tutum	Evet	10	2,62	0,79	94,000	-0,467	0,640
	Hayır	21	2,68	0,68			

İlaç kullanma durumuna göre yapılan incelemede; demokratik tutum ($p =0,751$), otoriter tutum ($p =0,351$), aşırı koruyucu tutum ($p =0,189$), izin verici tutum ($p =0,640$) düzeylerinde anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir. İlaç kullanan ve kullanmayanların tutum düzeyleri bir birine benzerdir.

Tablo-19 Çocukluk Çağı Travma Düzeyi İle Demokratik Tutum Arasındaki Yordayıcılık İlişkisinin Tespiti İçin Yapılan Regresyon Analizi

	Standart Olmayan Katsayılar		Standart Katsayılar	t	p	Collinearity Statistics	
	B	Std. Hata	Beta			Tolerans	VIF
(Constant)	4,568	,072		63,143	,000		
Duygusal İstismar	,020	,009	,092	2,297	,022	,626	1,597
Fiziksel İstismar	,024	,011	,075	2,208	,027	,872	1,147

Fiziksel ihmal	-,049	,009	-,211	-5,726	,000	,743	1,345
-----------------------	-------	------	-------	--------	------	------	-------

Çocukluk çağı travma düzeylerinin ebeveyn tutum tiplerinden olan demokratik tutumu yordayıp yordamadığını tespit etmek amacıyla regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizi forward yöntemi ile yapılarak anlamsız değişkenlerin model dışında kalması sağlanmıştır.

Regresyon analizi için oluşturulan modelde yer alan bağımsız değişkenler çoklu doğrusal bağlantı sorunu olup olmadığını tespit etmek amaçlı VIF ve tolerans değerleri hesaplanmıştır. Tolerans değerlerinin 0,826 ile 0,743 arasında olması ve VIF değerlerinin istenen aralıkta 1-3 arasında olduğu tespit edilmiş ve bağımsız değişkenlerin çoklu doğrusal bağlantı sorunu olmadığı tespit edilmiştir. Bağımsız değişkenlerin oto korelasyon olup olmadığını tespit etmek amaçlı Durbin Watson değeri hesaplanmış ve değerinin 1,992 ile 2'ye yakın ve arzu edilen bir değer olarak otokorelasyon sorunu olmadığı tespit edilmiştir.

Demokratik tutumun bağımlı değişken olduğu regresyon modelinde bağımsız değişkenlerden duygusal istismar ($\beta = 0,092$, $p = 0,022$) ve fiziksel İstismar ($\beta = 0,075$, $p = 0,027$) bağımlı değişkeni pozitif yönlü anlamlı olarak yordarken, fiziksel ihmal ($\beta = -0,211$, $p = 0,000$) bağımlı değişkeni negatif yönlü anlamlı olarak yordadığı tespit edilmiştir. Duygusal istismar ve fiziksel istismar düzeyi arttıkça demokratik tutum düzeyi de artmakta ve fiziksel ihmal düzeyi arttıkça demokratik tutum düzeyi azalmaktadır.

Oluşturulan modelin açıklama gücünün %9,3 olduğu ($R^2 = 0,093$, $F = 23,034$, $p = 0,000$). Demokratik tutum düzeyinde meydana gelen değişimin %9,3'ünü oluşturulan model tarafından açıklanmaktadır.

Tablo-20 Çocuklu Çağı Travma Düzeyi İle Otoriter Tutum Arasındaki Yordayıcılık İlişisinin Tespiti İçin Yapılan Regresyon Analizi

	StandartOlm.Katsayılar		Stnd.Ks.	t	p	Coll.Statistics	
	B	Std. Hata	Beta			Tolerans	VIF
(Constant)	1,354	,063		21,507	,000		

Fiziksel İstismar	,053	,010	,167	5,240	,000	,960	1,042
Duygusal İhmal	,035	,004	,283	8,888	,000	,960	1,042

Çocukluk çağı travma düzeylerinin ebeveyn tutum tiplerinden olan otoriter tutumu yordayıp yordamadığını tespit etmek amacıyla regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizi forward yöntemi ile yapılarak anlamsız değişkenlerin model dışında kalması sağlanmıştır.

Regresyon analizi için oluşturulan modelde yer alan bağımsız değişkenler çoklu doğrusal bağlantı sorunu olup olmadığını tespit etmek amaçlı VIF ve tolerans değerleri hesaplanmıştır. Tolerans değerlerinin 0,960 ile 0,960 arasında olması ve VIF değerlerinin istenen aralıkta 1-3 arasında olduğu tespit edilmiş ve bağımsız değişkenlerin çoklu doğrusal bağlantı sorunu olmadığı tespit edilmiştir. Bağımsız değişkenlerin otokorelasyon olup olmadığını tespit etmek amaçlı Durbin Watson değeri hesaplanmış ve değerinin 1,869 ile 2'ye yakın ve arzu edilen bir değer olarak otokorelasyon sorunu olmadığı tespit edilmiştir.

Otoriter tutumun bağımlı değişken olduğu regresyon modelinde bağımsız değişkenlerden fiziksel istismar ($\beta = 0,167$, $p = 0,000$) bağımlı değişkeni pozitif yönlü anlamlı olarak ve duygusal ihmal ($\beta = 0,283$, $p = 0,000$) bağımlı değişkeni pozitif yönlü anlamlı olarak yordadığı tespit edilmiştir. Duygusal ihmal ve fiziksel istismar düzeyi arttıkça otoriter tutum düzeyi de artmaktadır.

Oluşturulan modelin açıklama gücünün %12,7 olduğu ($R^2 = 0,127$, $F = 65,119$, $p = 0,000$). Otoriter tutum düzeyinde meydana gelen değişimin %12,7'si oluşturulan model tarafından açıklanmaktadır.

Tablo-21 Çocuklu Çağı Travma Düzeyi İle Aşırı Koruyucu Tutum Arasındaki Yordayıcılık İlişkisinin Tespiti İçin Yapılan Regresyon Analizi

	StandartOlm.Katsayılar		Stnd.Ks.	t	p	Coll.Statistics	
	B	Std. Hata	Beta			Tolerans	VIF
(Constant)	4,046	,088		46,106	,000		

Fiziksel İstismar	-,029	,013	-,079	-2,301	,022	,933	1,071
Fiziksel İhmal	-,036	,011	-,130	-3,407	,001	,750	1,334

Çocukluk çağı travma düzeylerinin ebeveyn tutum tiplerinden olan aşırı koruyucu tutumu yordayıp yordamadığını tespit etmek amacıyla regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizi forward yöntemi ile yapılarak anlamsız değişkenlerin model dışında kalması sağlanmıştır.

Regresyon analizi için oluşturulan modelde yer alan bağımsız değişkenler çoklu doğrusal bağlantı sorunu olup olmadığını tespit etmek amaçlı VIF ve tolerans değerleri hesaplanmıştır. Tolerans değerlerinin 0,750 ile 0,933 arasında olması ve VIF değerlerinin istenen aralıkta 1-3 arasında olduğu tespit edilmiş ve bağımsız değişkenlerin çoklu doğrusal bağlantı sorunu olmadığı tespit edilmiştir. Bağımsız değişkenlerin oto korelasyon olup olmadığını tespit etmek amaçlı Durbin Watson değeri hesaplanmış ve değerinin 1,883 ile 2'ye yakın ve arzu edilen bir değer olarak otokorelasyon sorunu olmadığı tespit edilmiştir.

Aşırı koruyucu tutumun bağımlı değişken olduğu regresyon modelinde bağımsız, fiziksel istismar ($\beta = -0,079$, $p = 0,022$), ve fiziksel ihmal ($\beta = -0,130$, $p = 0,001$) bağımlı değişkeni negatif yönlü anlamlı olarak yordadığı tespit edilmiştir. Duygusal istismar ve fiziksel istismar düzeyi arttıkça aşırı koruyucu tutum düzeyide azalmaktadır.

Oluşturulan modelin açıklama gücünün %2,2 olduğu ($R^2 = 0,022$, $F = 6,758$, $p = 0,000$). Aşırı koruyucu tutum düzeyinde meydana gelen değişimin %2,2'si oluşturulan model tarafından açıklanmaktadır.

Tablo-22 Çocuklu Çağı Travma Düzeyi İle İzin Verici Tutum Arasındaki Yordayıcılık İlişisinin Tespiti İçin Yapılan Regresyon Analizi

	StandartOlm.Katsayılar		Stn.Katsayılar	t	p	Coll.Statistics	
	B	Std. Hata	Beta			Tolerans	VIF
(Constant)	1,583	,091		17,445	,000		

Fiziksel İstismar	,027	,012	,079	2,298	,022	,833	1,201
Duygusal İhmal	,039	,005	,290	8,075	,000	,760	1,316
Cinsel İstismar	,057	,015	,132	3,898	,000	,852	1,174

Çocukluk çağı travma düzeylerinin ebeveyn tutum tiplerinden olan izin verici tutumu yordayıp yordamadığını tespit etmek amacıyla regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizi forward yöntemi ile yapılarak anlamsız değişkenlerin model dışında kalması sağlanmıştır.

Regresyon analizi için oluşturulan modelde yer alan bağımsız değişkenler çoklu doğrusal bağlantı sorunu olup olmadığını tespit etmek amaçlı VIF ve tolerans değerleri hesaplanmıştır. Tolerans değerlerinin 0,760 ile 0,852 arasında olması ve VIF değerlerinin istenen aralıkta 1-3 arasında olduğu tespit edilmiş ve bağımsız değişkenlerin çoklu doğrusal bağlantı sorunu olmadığı tespit edilmiştir. Bağımsız değişkenlerin oto korelasyon olup olmadığını tespit etmek amaçlı Durbin Watson değeri hesaplanmış ve değerinin 1,840 ile 2'ye yakın ve arzu edilen bir değer olarak otokorelasyon sorunu olmadığı tespit edilmiştir.

İzin verici tutumun bağımlı değişken olduğu regresyon modelinde bağımsız değişkenlerden, fiziksel istismar ($\beta = 0,079$, $p = 0,022$), duygusal ihmal ($\beta = 0,290$, $p = 0,000$) ve cinsel istismar ($\beta = 0,132$, $p = 0,000$) izin verici tutum düzeyini istatistiksel olarak anlamlı düzeyde pozitif yönlü yordadığı tespit edilmiştir. Fiziksel istismar, duygusal ihmal ve cinsel istismar düzeyleri arttıkça izin verici tutum düzeyi artmaktadır.

Oluşturulan modelin açıklama gücünün %11,9 olduğu ($R^2 = 0,119$, $F = 30,246$, $p = 0,000$). İzin verici tutum düzeyinde meydana gelen değişimin %2,2'si oluşturulan model tarafından açıklanmaktadır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA VE YORUM

Bu çalışma; ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarında kendi çocukluk ve ergenlik dönemlerinde yaşamış oldukları “çocukluk çağı travmalarının” yordayıcılığını incelemek amacıyla yapılmıştır. Bu çalışmadan elde edilen veriler literatür ışığında tartışılmıştır.

Yaptığımız araştırmada katılımcı ebeveynlerin, %99,67’sında cinsel istismar, %99,23’ inde fiziksel istismar, %37,83’sinde fiziksel ihmal, %25,55’sinde duygusal istismar, %22,90’inde duygusal ihmal, ve %32,19’unda ise toplam istismar olduğu tespit edilmiştir. Alan yazını incelendiğinde çocukluk çağı travmasının toplumda görülme sıklığına dair farklı bilgiler yer almaktadır. Yöyen’in (2017) ⁹⁸ araştırmasında 530 katılımcının %31,1’inde çocukluk çağı travması; %26,4’ünde duygusal istismar; %12,5’inde fiziksel istismar; %30,4’ünde fiziksel ihmal; %15,7’sinde duygusal ihmal ve %18,1’inde cinsel istismar saptandığı bildirilmiştir. Zeren ve ark .(2012) ⁹⁹ Cinsel, fiziksel, duygusal istismar ve ihmal türü travmatik yaşantılar gözönüne alındığında, lise öğrenimi görmekte olan ergenlerin yaklaşık %35’inin en az bir, %14.3’ünün en az iki ve %5.6’sının da en az üç değişik tür travmatik yaşantıya maruz kaldığını bildirmiştir. Araştırmamızda, çocukluk çağı travmalarının ilk sırasında cinsel istismarın geldiği ve bunu fiziksel istismar, fiziksel ihmal, duygusal istismar ve duygusal ihmalin izlediği görülmektedir. Bulgu literatür ile farklıdır. Bu farklılıkların örneklem grubu, kültürel ve sosyal yapı farklılıkları, araştırmada kullanılan ölçeklerin farklılığı sebepleri ile kaynaklandığı düşünülmektedir.

Ebeveynlerin çocukluk çağlarında yaşadığı duygusal istismar düzeyinin, otoriter ve izin verici tutumlara sahip olmaları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu, demokratik tutum da negatif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiş, duygusal istismar düzeyi arttıkça demokratik tutum düzeyi azalırken, otoriter ve izin verici tutum düzeylerinin arttığı görülmüştür. Alan yazınında az sayıda çalışma olduğu

⁹⁸ Elif Güneri Yöyen, “Çocukluk Çağı Travması ve Benlik Saygısı”, *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 2017, 3(1), s. 267-282.

⁹⁹ Cem Zeren vd., “Üniversite Öğrencilerinde Çocukluk Çağı İstismarı Sıklığı”, *Dicle Tıp Dergisi*, 2012, 39(4), s.536-541

görülmüş, Dengizek 'in yaptığı çalışmada (2015)¹⁰⁰ duygusal ihmale uğramış annelerde aşırı koruyucu ile baskı ve disiplinli bir tutum sergiledikleri belirtilmiştir.

Ebeveynlerin çocukluk çağlarında yaşadığı duygusal ihmal düzeyinin otoriter tutum ve izin verici tutum düzeyleri ile pozitif yönlü anlamlı, demokratik tutum düzeyi ile negatif yönde anlamlı bir ilişkisi olduğu tespit edilmiş, duygusal ihmal düzeyi arttıkça otoriter ve izin verici tutum düzeyi arttığı ve demokratik tutum düzeyinin azaldığı görülmüştür. Dinleyici ve Dağlı ark. (2016)¹⁰¹ yaptıkları çalışmada; kendi özgeçmişlerinde aile içi şiddete tanık olma ve istismar edilme öyküsü olan ebeveynlerin kendilerinin de çocuk yetiştirme tutumlarının örseleyici olduğu, duygusal ihmal ve istismar yapma sıklığının bu grupta arttığı gösterilmiş, bu nedenle de nesiller arası bir geçişin olduğu üzerinde durmuşlardır.

Ebeveynlerin çocukluk çağlarında yaşadığı fiziksel istismar düzeyinin, otoriter tutum ve izin verici tutum ile arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki, aşırı koruyucu tutum ile negatif yönlü olduğu tespit edilmiştir. Fiziksel istismar düzeyi arttıkça aşırı koruyucu tutum düzeyi azalırken otoriter tutum ve izin verici tutum düzeyi artmaktadır. Kaplan ve ark. (1999)¹⁰² fiziksel ihmal ve istismara maruz kalmış kişilerde sosyal işlevsellik alanında eksiklik olduğu, yakın ilişki kurmakta güçlük çektiklerini, çatışmalı, duygusal yoğunluğu az, yoğun öfke ve istismar davranışı içeren ilişkiler kurduklarını saptamıştır.

Ebeveynlerin çocukluk çağlarında yaşadığı fiziksel ihmal düzeyinin, otoriter tutum ve izin verici tutum düzeyi ile pozitif yönlü anlamlı ilişkisi olduğu, demokratik tutum ve aşırı koruyucu tutum düzeyi ile negatif yönlü anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Dengizek' in (2015) çalışmasında ise fiziksel ihmale maruz kalmış annelerde aşırı koruyuculuk ile baskıcı disiplinli bir tutumunu sergiledikleri, fiziksel ihmale maruz kalmış babalarda ise demokratik olmayan, baskıcı ve disiplinli bir tutum sergiledikleri belirtilmiştir.

Ebeveynlerin çocukluk çağlarında yaşadığı cinsel istismar düzeyinin, otoriter tutum ve izin verici tutum düzeyi ile pozitif yönlü anlamlı ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Cinsel istismar düzeyi artarken otoriter ve izin verici tutum düzeyi artmaktadır. Dengizek' in (2015) çalışmasında ise cinsel istismara maruz kalmış

¹⁰⁰ Nihan Dengizek, "Çocukluk Döneminde Travmaya Maruz Kalmış Kişilerin Yetişkinlik Döneminde Sergiledikleri Ebeveyn Tutumlarının Değerlendirilmesi", Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Beykent Üniversitesi, İstanbul, 2015, s.3 (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi)

¹⁰¹ Meltem Dinleyici ve Figen Şahin Dağlı, "Duygusal İhmal, İstismar Ve Çocuk Hekiminin Rolü", *Osmangazi Tıp Dergisi*, 2016, 38(2), s.1-10

¹⁰² Sandra J. Kaplan vd., "Child and Adolescent Abuse and Neglect Research: A Review of the Past 10 Years Part I: Physical and Emotional Abuse and Neglect", *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 1999, 38(10), s.1214-1222

kişilerde ileriki dönemde anne baba olduklarında çocuklarına karşı demokratik bir tutum sergiledikleri belirtilmiştir. Taner ve Bahar (2004)¹⁰³ cinsel istismara maruz kalmış kişilerin, kişiler arası ilişki kurma ve sosyal ilişkileri sürdürme yetisinin düşük olduğunu ve erişkin yaşta başlayan depresyonlarının olduğunu saptamıştır.

Ebeveynlerin çocukluk çağlarında yaşadığı toplam istismar düzeyinin, otoriter tutum ve izin verici tutum düzeyi ile pozitif yönlü anlamlı ilişkisi olduğu, demokratik tutum ve aşırı koruyucu tutum düzeyi ile negatif yönlü anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Toplam istismar düzeyi azalırken otoriter ve izin verici tutum düzeyi artmakta toplam istismar düzeyi artarken demokratik ve aşırı koruyucu tutum düzeyi azalmaktadır.

Çalışmamızda, katılımcı ebeveynlerin %67,83'ü kadın ve %32,17'si erkektir. Cinsiyete göre ebeveyn tutum düzeyleri, demokratik tutum otoriter tutum ve izin verici tutum düzeylerinin anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Bu tutum düzeylerinde kadın ve erkek ebeveynlerin tutum düzeyleri birbirine benzerdir. Aşırı koruyucu tutum düzeyinde ise erkeklerin ortalamalarının kadınlara göre daha yüksek olduğu yani erkeklerin kadınlara göre aşırı koruyucu tutum düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Dengizek' in (2015) yaptığı çalışmada ise anne baba tutumları cinsiyete göre yalnızca demokratik davranma konusunda kadınların aldığı puan ortalamasının daha yüksek olduğu belirtilmiştir.

Eğitim durumuna göre ebeveyn tutumları incelendiğinde demokratik tutum, otoriter tutum, aşırı koruyucu tutum düzeylerinde anlamlı farklılık olduğu tespit edilirken ve izin verici tutum düzeyinde anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Demokratik tutum düzeyinde; ön lisans mezunları ile ilkökul ve ortaokul mezunları arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Ön lisans mezunlarının demokratik tutum düzeylerinin ilkökul ve ortaokul mezunu olanlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Otoriter tutum düzeylerinde ise üniversite ve yüksek lisans mezunlarının, ilkökul ve ortaokul mezunlarına göre daha düşük bir otoriter tutum düzeyine sahip oldukları tespit edilmiştir. Aşırı koruyucu tutum düzeylerinde ise lise mezunlarının ön lisans ve üniversite mezunlarına göre daha yüksek bir aşırı koruyuculuk düzeyine sahip oldukları tespit edilmiştir. Sak' ın (2015)¹⁰⁴ çalışmasında; ilkökul/okuryazar öğrenim düzeyinde olan anne-babaların lise ve ön lisans/lisans öğrenim düzeyinde olan anne-babalardan daha otoriter bir

¹⁰³Yasemen Taner ve Bahar Gökler, "Çocuk İstismarı ve İhmali: Psikiyatrik Yönleri", *Hacettepe Tıp Dergisi*, 2004, 35(2), s. 82-86

¹⁰⁴Ramazan SAK vd., "Okul Öncesi Dönem: Anne Baba Tutumları", *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2015, 11(3), s.972-991

tutuma sahip oldukları söylenebilir. İlkokul/okuryazar öğrenim düzeyindeki anne-babaların lise mezunu anne-babalardan daha fazla izin verici tutuma sahip oldukları bulunmuştur. İlkokul/okuryazar öğrenim düzeyindeki anne-babaların ön lisans/lisans öğrenim düzeyindeki ebeveynlerden daha fazla aşırı koruyucu tutumları olduğu, lise mezunu anne-babaların ön lisans/lisans düzeyinde öğrenim görmüş anne-babalardan daha fazla aşırı koruyucu tutuma sahip olduklarını belirtmiştir. Şahin ve Özyürek (2008)¹⁰⁵ yaptıkları araştırmada; lise ve üniversite mezunu annelerin ilkökul mezunu annelerden daha fazla demokratik tutuma sahip olduklarını belirtir. İlkokul mezunu annelerin lise ve üniversite mezunu annelerden daha fazla çocuğuyla özdeşleşme tutumu sergilediklerini, babalarda ise, lise ve üniversite mezunu babaların ilkökul mezunu babalara göre daha fazla demokratik tutuma sahip olduklarını ifade eder. Buna rağmen daha az uyma, sosyal hareketlilik ve çocukla özdeşleşme tutumuna sahip olduklarını, anne baba öğrenim durumunun tutumlar üzerinde oldukça etkili olduğu belirtmişlerdir.

Aile gelirine göre ebeveyn tutum düzeyleri incelendiğinde; demokratik tutum düzeylerinde, otoriter tutum düzeylerinde ve aşırı koruyucu tutum düzeylerinde anlamlı farklılık olduğu tespit edilirken izin verici tutum düzeylerinde anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Demokratik tutum düzeylerinde, 4100-6500 TL arası gelire sahip olanlar ile 1000-2500 TL ve 2600-4000 TL arası gelire sahip olanlar arasında 4100-6500 TL gelire sahip olanlar lehine anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Otoriter tutum düzeylerinde ise, 6500 tl ve üzeri göre sahip olanlar ile 1000-2500 TL ve 2600-4000 TL arası gelire sahip olanlar arasında 6500 TL gelire sahip olanların aleyhine anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca 4100-6500 TL arası gelire sahip olanların tutum düzeylerinin 2500-400 TL arası gelire sahip olanlara göre tutum düzeylerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Aşırı koruyucu tutum düzeylerinde 1000-2500 TL arası gelire sahip olanların 2600-4000 TL arası gelire sahip olanlara göre aşırı koruyucu tutum düzeylerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Ferguson ve ark. (1997) yaptığı çalışmada, gelir düzeyi ve eğitim durumu düşük ailelerde çocukluk veya ergen kötüye kullanım daha sık görülmektedir. Ekonomik düzeyi düşük, büyük kentlerde yaşayan ailelerde, çocukların büyük bir bölümü ailelerine katkı sağlamak için sokakta çalışırken, aile desteğinden bütünüyle uzak kalmaktadır. Çocukluklarını yaşayacakları ve eğitim görecekleri bu dönemde

¹⁰⁵ Fatma Tezel Şahin ve Arzu Özyürek, "5-6 Yaş Grubu Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Demografik Özelliklerinin Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Etkisinin İncelenmesi", *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi Yaz*, 2008, 6(3), s.395-414

haklarından yoksun kalmaktadırlar.¹⁰⁶ Irmak 'ın (2008)¹⁰⁷ çalışmasında da literatüre paralel olarak fiziksel istismara uğrayanların önemli bölümünün ekonomik durumlarının kötü olduğu istismara uğramayanların ekonomik durumlarının ise iyi olduğu görülmüştür. Analizler, ebeveyn eğitiminin düşük olduğu ve ebeveynlerin düzenli bir işlerinin olmadığı durumda, ergenlerin istismara uğrama oranının daha yüksek olduğunu göstermiştir. Bu özelliklere ve ailenin ekonomik durumuna ilişkin sonuçlar birlikte düşünüldüğünde sonuçların birbirlerini destekledikleri görülmektedir; yüksek eğitim ve düzenli istihdam, orta ve üst sosyoekonomik düzeyde gözlenen özelliklerdir.

Psikolojik hastalığa sahip olma durumuna göre ebeveyn tutum düzeyleri incelendiğinde, otoriter tutum ve izin verici tutum düzeylerinin psikolojik hastalığa sahip olma durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Fiziksel istismar ve fiziksel ihmal düzeylerinde psikolojik rahatsızlığa göre anlamlı farklılık olmadığı tespit edilirken, duygusal istismar, duygusal ihmal, cinsel istismar, toplam İstismar düzeylerinde psikolojik rahatsızlığı olanların daha yüksek düzeye sahip oldukları tespit edilmiştir. Psikolojik bir hastalığa sahip ebeveyn tutumları ile ilgili daha önce yapılmış bir araştırmaya rastlanmamıştır.

¹⁰⁶David M. Fergusson ve Michael T.Lynskey, "Physical Punishment / Maltreatment During Childhood and Adjustment in Young Adult Hood", **Child Abuse & Neglect**, 1997, 21(5), s.617-30.

¹⁰⁷Türkan Yılmaz Irmak, "Çocuk İstismarı ve İhmalinin Yaygınlığı ve Dayanıklılıkla İlişkili Faktörler", Sosyal Bilimler Üniversitesi Psikoloji Anabilim Dalı, Ege Üniversitesi, İzmir, 2008,s.163-164 (Yayınlanmış Doktora Tezi)

SONUÇ

Bu araştırmada bireylerde çocukluk çağında istismar ve ihmal sebebiyle oluşan travmatik yaşantıların, yetişkinlik döneminde ebeveyn olduktan sonra kendi çocuklarını yetiştirmedeki tutumlarına olan etkileri incelenmiştir.

Çocukluk çağı ruhsal travma sebepleri araştırıldığına akla ilk gelen çocukluk çağında yaşanmış ihmal ve istismardır. Araştırmamızda katılımcı ebeveynlere Çocukluk Çağı Ruhsal Travma Ölçeği uygulanmış ve %99,67'sinde cinsel istismar, %99,23'inde fiziksel istismar, %37,83'sinde fiziksel ihmal, %25,55'sinde duygusal istismar, %22,90'inde duygusal ihmal, ve %32,19'unda ise çoklu istismar olduğu tespit edilmiştir. Aynı katılımcı ebeveyn grubuna Ebeveyn Tutum Ölçeği uygulanmış ve çocukluk çağı ihmal ve istismarının ebeveyn tutumlarındaki yordayıcılığı tespit edilmiştir.

Demokratik tutuma sahip olan ebeveynlerde; duygusal istismar ve fiziksel İstismar düzeyi arttıka demokratik tutum düzeyi de artmakta ve fiziksel ihmal düzeyi arttıka demokratik tutum düzeyi azalmaktadır.

Otoriter tutuma sahip ebeveynlerde; duygusal ihmal ve fiziksel istismar düzeyi arttıka otoriter tutum düzeyi de artmaktadır.

İzin verici tutuma sahip ebeveynlerde; fiziksel istismar, duygusal ihmal ve cinsel istismar düzeyleri arttıka izin verici tutum düzeyi artmaktadır.

Aşırı koruyucu tutuma sahip ebeveynlerde; duygusal İstismar ve fiziksel İstismar düzeyi arttıka aşırı koruyucu tutum düzeyi de azalmaktadır.

ÖNERİLER

Bu çalışma 2-6 yaş arasında ve eğitim kurumlarında eğitim öğretim gören çocuklara sahip ebeveynlerin katılımı ile yapılmıştır. Daha farklı yaş grubu ve eğitim almayan çocuklara sahip ebeveynlerin katılımı sağlanarak bu gruplardaki ebeveyn tutumları incelenebilir.

Ebeveynlerin çocukluk çağında yaşadıkları ihmal ve istismarın etkileri tutumlar üzerinde belirleyici etken olduğundan, istendik olmayan tutumların kendi çocukları üzerindeki olumsuz etkilerinin ortadan kaldırılması ya da alt düzeylere çekilebilmesi için; yaygın eğitim çerçevesinde sistemli olarak, anne babaların eğitim gereksinimleri belirlenerek standart bir eğitim prosedürü oluşturulmalı ve ülke

genelinde ebeveyn olmaya karar veren bireylerin bu eğitime tabi tutulmaları sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

BAYRAKTAR Seda, Psikolojik Travma, Nobel Tıp Kitapevleri, Ankara, 2016.

BURGER Jerry M., Kişilik: Psikoloji Biliminin İnsan Doğasına Dair Söyledikleri, Çev. ERGUVAN İnan Deniz, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2006.

CÜCELOĞLU Doğan, İçimizdeki Çocuk, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005.

HART Craig H., NEWELL Lloyd D. ve OLSEN Susanne, Frost Parenting Skills And Social-Communicative Competence in Childhood, Erlbaum Publishing, Mahmah, NJ, 2003.

HERMAN Judith Travma ve İyileşme, Çev. TOSUN Tamer, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2016.

İŞERİ Elvan, ÇETİN Füsün Çuhadaroğlu, COŞKUN Ayşen, PEHLİVANTÜRK Berna, TÜRKBAY Tümer, USLU Runa, MİRAL Süha, ÜNAL Fatih, MOTAVALLI Nahit, Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Temel Kitabı, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 2008.

KAĞITÇIBAŞI Çiğdem, Yeni İnsan Ve İnsanlar, Evrim Yayınları, İstanbul, 2006.

KULAKSIZOĞLU Işın B., TÜKEL Raşit, ÜÇÖK Alp, YARGIÇ İlhan, YAZICI Olcay, Psikiyatri, İstanbul Üniversitesi Basım ve Yayınevi, İstanbul, 2009.

PANTLEY Elizabeth, Çocuklarımıza Verdiğimiz Gizli Mesajlar, Çev. GÜREL Hande, HYB Yayınları, Ankara, 2002.

POLAT Oğuz, Çocuk İstismarı-1, Seçkin Yayıncılık, İstanbul, 2007.

RUPPERT Franz, Travma Bağlanma ve Aile Konstelasyonları, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2014.

YAVUZER Haluk, Ana-Baba Okulu, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2016.

YAVUZER Haluk, Ana-Baba ve Çocuk, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2016.

Tezler

BİNBAZ Deniz Arık, Bipolar Bozukluk Hastalarında Şiddetli Çocukluk Çağı Travmasının Hastalık Özellikleri Üzerine Olan Etkisinin İncelenmesi, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi (**Tıpta Uzmanlık Tezi**), İzmir, 2009.

DENGİZEK Nihal, Çocukluk Döneminde Travmaya Maruz Kalmış Kişilerin Yetişkinlik Döneminde Sergiledikleri Ebeveyn Tutumlarının Değerlendirilmesi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (**Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi**), İstanbul, 2015.

DURSUN Aylin, Okulöncesi Dönemdeki Çocukların Davranış Problemleriyle Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**), İzmir, 2010.

ERDİNÇ Selen, Okulöncesi Dönem Çocuklarında Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlığın Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, Ankara, 2009.

IRMAK Türkan Yılmaz, Çocuk İstismarı ve İhmalinin Yaygınlığı Ve Dayanıklılıkla İlişkili Faktörler, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Psikoloji Anabilim Dalı **(Doktora Tezi)**, İzmir, 2008.

İKİZ Selin, Okulöncesi Dönem Çocuklarında Fiziksel Ve İlişkisel Saldırganlığın Ebeveyn Tutumları açısından İncelenmesi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitim Programı **(Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi)**, Aydın, 2015.

TİRE Yusuf, Ön Ergenlerde Olumlu ve Olumsuz Mükemmeliyetçilik ile Algılanan Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, Adana, 2012.

YAPRAK Betül, İlköğretim Öğrencilerinin Algıladıkları Anne-Baba Tutumunun Diskriminant Analiziyle Belirlenmesi ve Benlik Saygısı ile Olan İlişkinin Değerlendirilmesi Üzerine Bir Uygulama, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İstatistik Anabilim Dalı **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**, Eskişehir, 2007.

Makaleler

ACEHAN Selen, BİLEN Ayşegül, AY Mehmet Oğuzhan, GÜLEN Müge, AVCI Akkan, İÇME Ferhat, Çocuk İstismarı ve İhmalinin Değerlendirilmesi, Arşiv Kaynak Tarama Dergisi,2013, Cilt 22, Sayı 4, s.591-614

AKTEPE Evrim, Çocukluk Çağı Cinsel İstismarı, Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar,2009, Sayı 1, s.95-119

ALİSİNANOĞLU Fatma, Çocukların Denetim Odağı ile Algıladıkları Anne Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi,2003,Cilt 1, Sayı 1, s.97-107

ARIKAN Çiğdem, Ailede Çocuğa Yönelik Şiddet,Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi,1998, Sayı 6, s.1-3

ARSLAN Reyhan, Çocukluk Dönemi Duygusal İstismar ile Depresyon Arasındaki İlişkide Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Aracı Rolüne İlişkin Bir Gözden Geçirme, Klinik Psikiyatri Dergisi,2016, Cilt 19, Sayı 4, s.202-210

AYDOĞDU Fatih ve DİLEKMEN, Mücahit Ebeveyn Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi, Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi,2016,Cilt 11, Sayı 2, s.569-584

BAHAR Güven Çocuk İstismarı ve İhmali: Bir Gözden Geçirme, Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi,2009, Cilt 4, Sayı 12, s.51-65

BAUMRIND Diana, Current Patterns of Parental Authority, Developmental Psychology Monograph,1971, Sayı 4, s.1-102

BAUMRIND Diana, Effects of Authoritative Parental Control on Child Behavior, Child Development, 1996, Cilt 37, Sayı 4, s.887-907

BAUMRIND Diana, LARZELERE Robert E. ve OWENS Elizabeth B., Effects of Preschool Parents' Power Assertive Patterns and Practices on Adolescent Development, Parenting: Science and Practice,2010, Sayı 10, s.156-201

BERNSTEIN David P., FINK L., HANDELSMAN L., FOOTE Jeffrey, LOVEJOY Meg, WENZEL K., SAPARETO E., RUGGIERO J.,Initial Reliability and Validity of a New Retrospective Measure of Child Abuse and Neglect, American Journal of Psychiatry,1994,Cilt 151, Sayı 8, s.1132-1136

BOZDEMİR Feyza ve GÜNDÜZ Bülent, Bağlanma Stilleri, Anne Baba Tutumları Ve Çocukluk Çağı Örselenme Yaşantılarının Duygusal Zeka ile İlişkileri, International Journal of Human Sciences,2016, Cilt 13, Sayı 1, s.1797-1814

CANAT Saynur, Ergenlerde Aile İçi Cinsel Taciz, Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi,1994, Sayı 1, s.18-22

CHRISTIAN Cindy W. ve Committee on Child Abuse and Neglect, The Evaluation of Suspected Child Physical Abuse, Pediatrics,2015, Cilt 135, Sayı 5, s.1337-1354

CLAUSSEN Angelika H. ve CRITTENDEN Patricia M., Physical and Psychological Maltreatment: Relations Among Types of Maltreatment, Child Abuse & Neglect,1991, Cilt 15, Sayı 1-2, s.5-18

ÇOLAK Burçin, DSM'ler Boyunca Travma Kavramının Seyri, Kriz Dergisi,2010, Cilt 18, Sayı 3, s.19-25

COLLISHAW Stephan, PICKLES Andrew, MESSER Julie, RUTTER Michael, SHEARER Christina, MAUGHAN Barbara,Resilience to Adult Psychopathology Following Childhood Maltreatment: Evidence From a Community Sample, Child Abuse & Neglect,2007, Cilt 31, Sayı 3, s.211-229

DARLING Nancy ve STEINBERG Lauren, Parenting Style As Context: An Integrative Model, Psychological Bulletin,1993, Sayı 113, s.487-496

DEMİR Evren K. ve ŞENDİL Gül, Ebeveyn Tutum Ölçeği, Türk Psikoloji Yazıları,2008, Cilt 11, Sayı 21, s.15-25

DERMAN Meral Taner ve BAŞAL Handan Asude, Okulöncesi Çocuklarında Gözlenen Davranış Problemleri ile Ailelerinin Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişki, Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,2013,Cilt 2, Sayı 1, s.115-144

DİNLEYİCİ Meltem ve DAĞLI Figen Şahin, Duygusal İhmal, İstismar ve Çocuk Hekiminin Rolü, Osmangazi Tıp Dergisi, 2016, Sayı 38, s.1-10

EGELAND Byron, SROUFE L. Alan, ERICKSON Martha,The Developmental Consequence Of Different Patterns Of Maltreatment, Abuse & Neglect, Cilt 7, Sayı 4, s.459-469

ELLIMAN David ve LYNCH Margaret A., Physical Punishment of Children, Archives of Disease in Childhood, 2000, Sayı 83, s.196-198

FERGUSON David M. ve LYNSKEY Michael T., Punishment/Maltreatment During Childhood and Adjustment in Young Adulthood, Child Abuse & Neglect, 1997, Cilt 21, Sayı 5, s.617-630

FOA Edna B., JOHNSON Kelly M., FEENY Norah C., TREADWELL, Kimberli R. H. Child PTSD Symptom Scale: A Preliminary Examination of Its Psychometric Properties, Journal of Clinical Child Psychology, 2001, Cilt 30, Sayı 3, s.376-384

FRIEDRICH William N., FISHER Jennifer L., DITTNER Carrie Anne, ACTON Robert, BERLINER Lucy, BUTLER Judy, DAMON Linda, DAVIES W. Hobart, GRAY Alison, WRIGHT John, Child Sexual Behavior Inventory: Normative, Psychiatric and Sexual Abuse Comparisons, Child Maltreatment, 2001, Sayı 6, s.347-349

GLASER Danya, Emotional Abuse and Neglect (Psychological Maltreatment): A Conceptual Framework, Child Abuse & Neglect, 2002, Sayı 26, s.697-714

GÖKLER Iğın Çocuk İstismarı ve İhmali: Erken Dönem Stresin Nörobiyolojik Gelişime Etkisi, Çocuk Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 2002, Sayı 9, s.47-57

GONZALEZ Alyssa, GREENWOOD Gordon, WENHSU Jin Undergraduate Students' Goal Orientations And Their Relationship To Perceived Parenting Styles, College Student Journal, 2001, Sayı 35, s.182-193

GREEN Arthur, Child Sexual Abuse and Incest, LEWIS M. (ed.), Child And Adolescent Psychiatry, Williams & Wilkins Publishing, Baltimore, MA, 1996, s.1041-1048

GROSSMANN Frances K., SPINAZZOLA Joseph, ZUCKER Marla, HOPPER Elizabeth Treating Adult Survivors of Childhood Emotional Abuse and Neglect: A New Framework, American Journal of Orthopsychiatry, Cilt 87, Sayı 1, s.86-93

GÜLOĞLU Berna, KARAIRMAK Özlem, EMİRAL Ekin Çocukluk Çağı Travmalarının Tinsellik ve Affetme Üzerindeki Rolü, Anadolu Psikiyatri Dergisi, 2016, Cilt 17, Sayı 4, s.309-316

HODGES Ernest V.E, BOIVIN Michel, VITARO Frank, BUKOWSKI William M., The Power Of Friendship: Protection Against An Escalating Cycle Of Peer Victimization, Developmental Psychology, 1999, Cilt 35, Sayı 1, s.94-101

İNCE Tolga ve YURDAKÖK Kadriye, Münchhausen by Proxy Sendromu: Ağır Bir Çocuk İstismarı Formu, Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi, 2014, Sayı 3, s.165-170

KAPLAN Sandra J., PELCOVITZ David, LABRUNA Victor Child and Adolescent Abuse and Neglect Research: A Review of the Past 10 Years Part I: Physical and Emotional Abuse and Neglect, Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry, 1999, Cilt 38, Sayı 10, s.1214-1222

KAYA Ahmet, BOZASLAN Hasan ve GENÇ Gülten, Üniversite Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumlarının Problem Çözme Becerilerine, Sosyal Kaygı Düzeylerine Ve

Akademik Başarılarına Etkisi, Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi,1999,Cilt 10, Sayı 38, s.208-225

KESKİN Gülseren ve ÇAM Olcay, Çocuk Cinsel İstismarına Psikodinamik Hemşirelik Yaklaşımı, Yeni Symposium,2005, Sayı 43, s.118-125

MACCOBY Eleanor E. ve MARTIN John A., Socialization in the Context of The Family: Parent-Child Interaction, MUSSEN Paul H., HETHERINGTON E. Mavis (ed.), Handbook Of Child Psychology Vol 4: Socialization, Personality and Social Development, Wiley Publishing, New York, NY, 1983, s.1-101

MALIZIA Nicola The Psychological Trauma in Children and Adolescents: Scientific and Sociological Profiles, Sociology Mind,2017, Sayı 7, s.11-25

NORMAN Rosana E., BYAMBAA Munkhtsetseg, DE Rumna, BUTCHART Alexander, SCOTT James, VOS Theo, The Long-Term Health Consequences of Child Physical Abuse, Emotional Abuse, and Neglect: A Systematic Review and Meta-Analysis, PLOS Medicine,2012,Cilt 9, Sayı 11, s.1-31

OGELMAN Hülya Gülay ve ÖNDER Alev, Annelerin Tutumlarına Göre 5-6 Yaş Çocuklarının Sosyal-Duygusal Uyum Düzeyleri, Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,2011,Cilt 1, Sayı 1, s.89-105

ÖZEN Nurper E. ve ŞENER Şahnur, Çocuk Ve Ergende Cinsel İstismar, Ege Psikiyatri Sürekli Yayınları, 1997, Sayı 2, s.473-491

ÖZGENTÜRK İlyas, Çocuk İstismarı ve İhmal, International Journal of Human Sciences,2014, Cilt 11 Sayı 2, s.265-278

PIZARRO Rodrigo A. ve BILLICK Stephen B., Current Issues in Child Abuse, Current Opinion in Psychiatry,1999, Sayı 12, s.665-668

RUBIN Kenneth H. ve BURGESS Kim B., Parents of Aggressive and Withdrawn Children,BORNSTEIN Marc H. (ed.),Handbook of Parenting Vol. 1: Children and Parenting, Sage Publishing, Hillsdale, NJ, 2002, s.383-418

ŞAHİN Fatma Tezel ve ÖZYÜREK Arzu, 5-6 Yaş Grubu Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Demografik Özelliklerinin Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Etkisinin İncelenmesi, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi,2008, Cilt 6, Sayı 3, s.395-414

SAK Ramazan, SAK İkbal Tuba ŞAHİN, ATLI Sibel, ŞAHİN Betül Kübra, Okul Öncesi Dönem: Anne Baba Tutumları, Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,2015,Cilt 11, Sayı 3, s.972-991

ŞAR Vedat, ÖZTÜRK Erdinç, İKİKARDEŞ Eda, Çocukluk Çağı Ruhsal Travma Ölçeğinin Türkçe Uyarlamasının Geçerlilik ve Güvenilirliği, Türkiye Klinikleri Journal of Medical Sciences,2012, Cilt 32, Sayı 4, s.1054-1063

SNYDER James, STOOLMILLER Mike, MOLLOY Wilson, YAMAMOTO Miles, Anger Regulation, Parental Responses to Children's Anger Displays and Early Child Antisocial Behavior, Social Development,2003, Sayı 12, s.335-360

SÜMER Nebi, AKTÜRK Elçin Gündoğdu, HELVACI Elif, Anne-Baba Tutum ve Davranışlarının Psikolojik Etkileri: Türkiye’de Yapılan Çalışmalara Toplu Bakış, Türk Psikoloji Yazıları, 2010, Cilt 13, Sayı 25, s.42-59

TANER Yasemen ve GÖKLER Bahar, Çocuk İstismarı ve İhmali: Psikiyatrik Yönleri, Hacettepe Tıp Dergisi, 2004, Cilt 35, Sayı 2, s.82-86

YILDIZ Armağan S. Ebeveyn Tutumları Ve Saldırganlık, Polis Bilimleri Dergisi, 2004, Cilt 6, Sayı 3-4, s.131-150

YÖYEN Elif Güneri Çocukluk Çağı Travması Ve Benlik Saygısı, Journal of Social Sciences and Education Research, 2017, Cilt 3, Sayı 1, s.267-282

YÖYEN Elif Güneri Yalnızlığın Yordayıcısı Olarak Benlik Saygısı ve Çocukluk Çağı Travması, Journal of Current Researches on Social Sciences, 2016, Cilt 6, Sayı 2, s.65-78

ZOROĞLU Salih, TÜZÜN Ümran, ŞAR Vedat, ÖZTÜRK Mücahit, KORA Meltem Eröcal, ALYANAK Behiye, Çocukluk Dönemi İstismar ve İhmalinin Olası Sonuçları, Anadolu Psikiyatri Dergisi, 2001, Cilt 2, Sayı 2, s.69-78

EK-A SOSYODEMOGRAFİK VERİ FORMU

1. Cinsiyetiniz: () Kadın () Erkek
2. Yaşınız:
3. Medeni durumunuz nedir? () Bekar () Evli () Boşanmış
4. Eğitim düzeyiniz:
() İlkokul () Ortaokul () Lise () Önlisans () Üniversite () Yüksek Lisans () Doktora
4. Ailenizle birlikte yaşadığınız evde kaç kişisiniz?.....
() Çekirdek aile (anne-baba, çocuklar)
() Geniş aile (anne-baba, çocuklar, teyze-dayı-hala-amca, büyük anne-baba)
() Parçalanmış/Boşanmış aile
5. Sizkaçıncı çocuksunuz?.....
6. (Ailenizde) Evinize giren aylık gelir ne kadardır?
() 1000 TL – 2500 TL aras () 2600 TL – 4000 TL aras
() 4100 TL – 6500 TL aras () 6500 TL ve üzeri
7. Kronik bir hastalığınız (en az 6 ay ve daha uzun süren, tekrarlayan hastalık) var mı ?
() Evet ise Hastalığınız nedir?
() Hayır
8. Eğer kronik bir hastalığınız varsa bununla ilgili bir tedavi görüyor musunuz?
() Evet () Hayır
9. Bugüne kadar psikolojik bir rahatsızlık geçirdiniz mi?
() Evet ise belirtiniz.....
() Hayır
10. Şuan psikiyatrik bir ilaç kullanıyor musunuz?
() Evet ise belirtiniz.....
() Hayır
11. Bir alttaki soruda tanımlanan ve benzer biçimlerde kendinize zarar verdiğiniz oldu mu?

() Evet () Hayır

12. Üstteki soruya yanıtınız evet ise, hangi şekilde bu girişimi gerçekleştirdiniz?

- () Kollarınızı ya da vücudunuzun diğer yerlerini kesme ve/ya çizme
 () Sigara ya da diğer yollarla yakma
 () Saçlarınızı yolma
 () Başınızı, yumruğunuzu ya da diğer beden parçalarınızı şiddetle sert yerlere vurma

() Diğer.....

13. Ailenizdeki bireylerin (anne/baba/kardeşler) bu zamana kadar kendilerine zarar verdikleri oldu mu?

() Evet () Hayır

14. Kendinizin dışında başka kimselere zarar verdiniz mi?

() Evet () Hayır

15. Yukarıdaki sorunun yanıtı evet ise;

- () Bir başka kişinin kollarını ya da vücudunun diğer yerlerini kesme ve/ya çizme
 () Bir başka kişiyi sigara ya da diğer yollarla yakma
 () Bir başka kişinin saçlarını yolma
 () Bir başka kişinin başını, yumruğunu ya da diğer beden parçalarını şiddetle sert yerlere vurma
 () Diğer.....

16. Aile üyelerinden birine yukarıdaki zarar verme davranışlarından bir ya da bir kaçını uyguladınız mı?

() Evet () Hayır

17. Daha önce intihar girişiminde bulundunuz mu?

() Evet () Hayır

17. Üstteki soruya yanıtınız evet ise, hangi şekilde bu girişimi gerçekleştirdiniz?

- () İlaç veya kimyasal herhangi bir madde olarak
 () Kesici veya delici bir alet ile
 () Yüksekten atlama
 () Kendini asmaya çalışma
 () Araba ya da tren gibi araçların önüne atlama
 () Diğer.....

18. Üstteki soruya yanıtınız evet ise, bu olayın oluş sıklığını aşağıdakilerden hangisi en iyi tanımlar?

- () Günde birkaç kere () Haftada birkaç kere () Yılda birkaç kere
 () Günde 1 kere () Ayda birkaç kere () Yaşamda birkaç kere

19. Ailenizdeki bireylerin (anne/baba/kardeşler) bu zamana kadar hiç intihar girişimi oldu mu?

() Evet () Hayır

EK-B ÇOCUKLUK ÇAĞI RUHSAL TRAVMA ÖLÇEĞİ

Bu sorular çocukluğunuzda ve gençliğinizde (20 yaşından önce) başınıza gelmiş olabilecek bazı olaylar hakkındadır. Her bir soru için sizin durumunuza uygun rakamı daire içerisine alarak işaretleyiniz. Sorulardan bazıları özel yaşamınızla ilgilidir; lütfen elinizden geldiğince gerçeğe uygun yanıt veriniz. Yanıtlarınız gizli tutulacaktır. **Çocukluğum ya da ilk gençliğimde ...**

	Hiçbir Zaman	Nadiren	Kimi Zaman	Sık Olarak	Çok Sık
1.Evde yeterli yemek olmadığından aç kalırdım.	1	2	3	4	5
2.Benim bakımımı ve güvenliğimi üstlenen biri olduğumu biliyordum.	1	2	3	4	5
3.Ailedekiler bana "salak", "beceriksiz" ya da "tipsiz" gibi sıfatlarla seslenirdi.	1	2	3	4	5
4.Anne ve babam ailelerine bakamayacak kadar sıklıkla sarhoş olur ya da uyuşturucu alırlardı.	1	2	3	4	5
5.Ailemde önemli ve özel biri olduğum duygusunu hissetmeme yardımcı olan biri vardır.	1	2	3	4	5
6.Yırtık, sökkük ya da kirlî giysiler içerisinde dolaşmak zorunda kalırdım.	1	2	3	4	5
7.Sevildiğimi hissediyordum.	1	2	3	4	5
8.Anne ve babamın benim doğmuş olmamı istemediklerini düşünüyordum.	1	2	3	4	5
9.Ailemden birisi bana öyle kötü vurmuştu ki doktora ya da hastaneye gitmem gerekmişti.	1	2	3	4	5
10.Ailemde başka türlü olmasını istediğim bir şey yoktu.	1	2	3	4	5
11.Ailedekiler bana o kadar şiddetle vuruyorlardı ki vücudumda morartı ya da sıyrıklar oluyordu.	1	2	3	4	5
12.Kayış, sopa, kordon ya da başka sert bir cisimle vurularak cezalandırılıyordum.	1	2	3	4	5
13.Ailedekiler birbirlerine ilgi gösterirdi.	1	2	3	4	5
14.Ailedekiler bana kırıcı ya da saldırganca sözler söylerlerdi.	1	2	3	4	5
15.Vücutça kötüye kullanılmış olduğuma (dövülme, itilip kakılma vb.) inanıyorum.	1	2	3	4	5
16.Çocukluğum mükemmeldi.	1	2	3	4	5
17.Bana o kadar kötü vuruyorlar ya da dövülüyordum ki öğretmen, komşu ya da bir doktorun bunu fark ettiği oluyordu.	1	2	3	4	5
18.Ailemde birisi benden nefret ederdi.	1	2	3	4	5
19.Ailedekiler kendilerini birbirlerine yakın hissederdilerdi.	1	2	3	4	5
20.Birisi bana cinsel amaçla dokundu ya da kendisine dokunmamı istedi.	1	2	3	4	5
21.Kendisi ile cinsel temas kurmadığım takdirde beni yaralamakla ya da benim hakkımda yalanlar söylemekle tehdit eden birisi vardı.	1	2	3	4	5
22.Benim ailem dünyanın en iyisiydi.	1	2	3	4	5
23.Birisi beni cinsel şeyler yapmaya ya da cinsel şeylere bakmaya zorladı.	1	2	3	4	5
24.Birisi bana cinsel tacizde bulundu.	1	2	3	4	5
25.Duygusal bakımdan kötüye kullanılmış olduğuma (hakaret, aşağılama vb.) inanıyorum.	1	2	3	4	5
26.İhtiyacım olduğunda beni doktora götürecek birisi vardı.	1	2	3	4	5
27.Cinsel bakımdan kötüye kullanılmış olduğuma inanıyorum.	1	2	3	4	5
28.Ailem benim için bir güç ve destek kaynağı idi.	1	2	3	4	5

EK-C EBEVEYN TUTUM ÖLÇEĞİ

	Hiçbir zaman böyle değildir	Nadiren böyledir	Bazen Böyledir	Çoğunlukla böyledir	Her zaman böyledir
1 Ben bir başkasıyla konuşurken çocuğumun araya girmesine izin veririm.	1	2	3	4	5
2 Çocuğumun kendine özgü bir bakı açısı olduğunu kabul ederim.	1	2	3	4	5
3 Çocuğumla aynı fikirde olmadığımız zaman, benim fikirlerimi kabul etmesi için onu zorlarım.	1	2	3	4	5
4 Çocuğumu, hayatın ufak tefek güçlüklerinden korurum.	1	2	3	4	5
5 Çocuğuma bağımsız olmayı öğrenmesi konusunda yardımcı olurum.	1	2	3	4	5
6 Çocuğuma, kurallara neden uyması gerektiğini açıklarım.	1	2	3	4	5
7 Çocuğuma yaptığı şeyin önemli olduğunu hissettiririm.	1	2	3	4	5
8 Çocuğumu, kendisi için yorucu olabilecek işlerden korurum.	1	2	3	4	5
9 Çocuğum söz dinlemediğinde ona vururum.	1	2	3	4	5
10 Çocuğumun iyi ve kötü davranış karşısında neler hissettiğimi ona açıklarım.	1	2	3	4	5
11 Çocuğumu yola getirmek için onu azarlarım.	1	2	3	4	5
12 Çocuğuma karşı koruyucu davranırım.	1	2	3	4	5
13 Çocuğum iyi davrandığında onu överim.	1	2	3	4	5
14 Çocuğumun kişisel görüşlerine saygı gösteririm.	1	2	3	4	5
15 Çocuğumu bir şeyleri kendi başına yapması konusunda cesaretlendiririm.	1	2	3	4	5
16 Arkadaşları çocuğuma sataştığı zama onu korurum.	1	2	3	4	5
17 Çocuğumun başkaları konuşurken araya girmesine izin veririm.	1	2	3	4	5
18 Çocuğumun cinsel konularda sorduğu soruları anlayacağı bir dilde doğru olarak cevaplarım.	1	2	3	4	5
19 Çocuğum yanlış bir şekilde davrandığında ona bağırırım.	1	2	3	4	5
20 Ebeveynlik konusunda bir yanlış yaptığımda çocuğumdan özür dilerim.	1	2	3	4	5
21 Çocuğumu kendisi için zor olabilecek işlerden korurum.	1	2	3	4	5
22 Çocuğumun hastalanmasından endişe ederim.	1	2	3	4	5
23 Çocuğumun duygularını serbestçe ifade etmesine izin veririm.	1	2	3	4	5
24 Çocuğumun istediği saatte uyumasına izin veririm.	1	2	3	4	5
25 Çocuğum yanlış davrandığında, bunun neden yanlış olduğunu ona açıklarım.	1	2	3	4	5
26 Çocuğuma kızdığımda çocuğumu cezalandırırım.	1	2	3	4	5
27 Fiziksel cezayı, çocuğumu disipline sokmanın bir yolu olarak kullanırım.	1	2	3	4	5

28 Çocuğumun hayal kırıklığına uğramaması için elimden geleni yaparım.	1	2	3	4	5
29 Çocuğumun büyüdükçe yeni şeyler denemeyi göze alması gerektiğine inanırım.	1	2	3	4	5
30 Çocuğumun her şeyi yapmasına izin veririm.	1	2	3	4	5
31 Çocuğumun yanlış davranışını görmezden gelirim.	1	2	3	4	5
33 Çocuğumun şımarıklıklarına göz yumarım.	1	2	3	4	5
34 Çocuğumu şımartırım.	1	2	3	4	5
35 Çocuğuma karışı çabuk öfkelenirim.	1	2	3	4	5
37 Çocuğuma bir şey alırken onun da fikrini alırım.	1	2	3	4	5
38 Çocuğumla her konuyu konuşabilirim.	1	2	3	4	5
39 Çocuğuma karışı sabırsızım.	1	2	3	4	5
40 En ufak bir hatasında, çocuğumu cezalandırırım.	1	2	3	4	5
41 Çocuğum için hemen hemen bütün eğlencelerimden fedakârlık ederim.	1	2	3	4	5
42 Çocuğumun kendi başına becerebileceği şeyleri denemesi için ona fırsat tanırım.	1	2	3	4	5
43 Çocuğuma bana sormaksızın şahsi eşyalarımın herhangi birini alıp kullanmasına izin veririm.	1	2	3	4	5
44 Evimizde hangi televizyon programının izleneceği, çocuğumun isteğine göre belirlenir.	1	2	3	4	5
45 Çocuğumu yapabileceğinden fazlasını yapması için zorlarım.	1	2	3	4	5
46 Çocuğumu, onun cesaretini kırabilecek zor işlerden uzak tutarım.	1	2	3	4	5

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Hatice ÖZGEN
Doğum Tarihi : 16 Ağustos 1975
Unvanı : Okul Öncesi Eğitim Öğretmeni /Milli Eğitim Bakanlığı (2010-
Devam)

Ders Saati Sözleşmeli Öğretim Görevlisi

Öğrenim Durumu

Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Lisans	İşletme	Anadolu Üniversitesi	2001
Lisans	Okul Öncesi Eğitimi Öğretmenliği	Anadolu Üniversitesi	2009

Akademik Yıl	Üniversite	Bölüm	Dersin Adı	Öğrenci Sayısı
2015 / BAHAR	İstanbul Gelişim Üni.	Sağlık Bilimleri MYO./ Çocuk Gelişimi	Çocuk ve Drama	34
2015 / BAHAR	İstanbul Gelişim Üni.	Sağlık Bilimleri MYO./ Çocuk Gelişimi	Çocuk ve Drama İ.Ö.	35
2015 / BAHAR	İstanbul Gelişim Üni.	Sağlık Bilimleri MYO./ Çocuk Gelişimi	Çocuk ve Müzik	38
2015 / BAHAR	İstanbul Gelişim Üni.	Sağlık Bilimleri MYO./ Çocuk Gelişimi	Çocuk ve Müzik İ.Ö.	37
2016 / GÜZ	İstanbul Aydın Üni.	Sağlık Bilimleri Fakültesi / Çocuk Gelişimi	Çocuk Edebiyatı	82
2016 / GÜZ	İstanbul Aydın Üni.	Sağlık Bilimleri Fakültesi / Çocuk Gelişimi	Okul Öncesi ve Okul Döneminde Gelişim	84
2016 / GÜZ	İstanbul Aydın Üni.	Sağlık Bilimleri Fakültesi / Çocuk Gelişimi	Eğitimde Araç Gereç Geliştirme	84
2016 / GÜZ	İstanbul Aydın Üni.	Sağlık Bilimleri Fakültesi / Çocuk Gelişimi	Erken Çocukluk Döneminde Müzik Eğitimi	78

İletişim Bilgileri

Adres : İstasyon Mah. 1421 Sok. NO:62 E2-008 Divan Residence Küçükçekmece/ İstanbul
Telefon : 536 322 94 04
e –mail : haticeozgen2009@hotmail.com